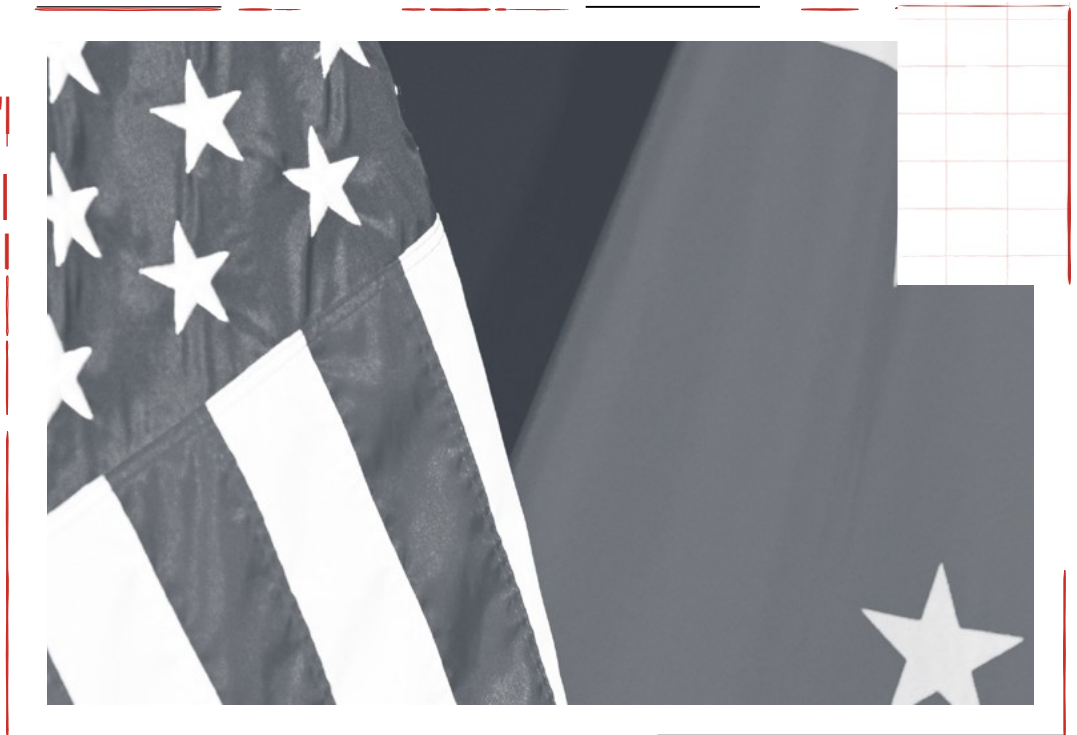

A GROWING RY R BETWEEN THE R CA AND C A ND HINATHE IURE OF BAO ZI I AT ON L

Aaron L. Friedberg

Ebben a cikkben Aaron Friedberg azt vizsgálja, hogy az Egyesült Államok és Kína között kiéleződő rivalizálás milyen módon befolyásolhatja, és hogyan befolyásolhatja a nemzetközi gazdaság változó szerkezetét. A nemzetközi gazdaság elmúlt két évszázadban bekövetkezett fejlődésének áttekintése után öt lehetséges forgatókönyvet vizsgál meg arra vonatkozóan, hogy miként alakulhat tovább a globális gazdaság.

Sa hidegháború vége óta a fejlett ipari demokráciák politikai, üzleti és közvélemény-formáló vezetői hajlamosak hitvallásként elfogadni, hogy az áruk, tőkék, információk, ötletek és emberek határokon átnyúló áramlása elkerülhetetlen, visszafordíthatatlan és többnyire pozitív fejlemény. Széles körben úgy vélték, hogy a globalizáció, a világ gazdaságainak és társadalmainak egyre szorosabb integrációja a hatékonyság javulásához, a jövedelem és a jólét szintjének emelkedéséhez vezet minden nemzetnél, valamint a gazdag és szegény országok közötti életszínvonalbeli különbségek csökkenéséhez. Ezek a tendenciák viszont elősegítik a kultúrák közötti megértést, ösztönöznék a liberális demokratikus normák és intézmények elterjedését, és javítanák a nemzetközi együttműködés és béke kilátásait. Még ha ezek a szélesebb körű politikai előnyök nem is jelentkeznének azonnal, akkor is általánosan feltételezték, hogy a globalizáció folyamata folytatódni fog, amelyet a technológiai fejlődés, a piaci erők, a profitra való törekvés és a verseny könyörtelen logikája hajt előre.¹

Az elmúlt néhány évben számos fejlesztés kezdte megkérdőjelezni ezeket a feltételezéseket. Először is, a nacionalista, populista, bevándorlásellenes és protekcionista érzelmek erősödése számos fejlett ipari országban kétségeket ébresztett azzal kapcsolatban, hogy a népesség tartósan támogatja-e a gazdaságpolitikát.

folyamatos gazdasági és társadalmi nyitottság.² A közelmúltbeli COVID-19 világjárvány is rávilágított arra, hogy milyen kockázatokat rejt az összetett, szétszórt termelési hálózatokra való támaszkodás, amelyek normális időkben hatékonyak lehetnek, de természeti katasztrófák vagy zavaró politikai események esetén törékenynek bizonyulhatnak.³ Végül, és a mi céljaink szempontjából a legfontosabb, az Egyesült Államok és Kína közötti növekvő súrlódások a kereskedelem, a befektetések és a technológia terén, valamint a katonai, diplomáciai és ideológiai rivalizálásuk erősödése felvetette a világ két legnagyobb gazdasága közötti "dekoupláció" lehetőségét.⁴ A Kínával való elkötelezettség évtizedekig tartó előmozdítása után az amerikai döntéshozók elkezdtek megkérdőjelezni annak a nemzet hosszú távú jólétére és biztonságára gyakorolt nettó hatásait.⁵ A Kína gazdaságpolitikájának, elnyomó politikai rendszerének és egyre agresszívabb külső magatartásának potenciálisan káros hatásaival kapcsolatos aggodalmak más fejlett ipari demokráciákban, Európában és Ázsiában egyaránt a meglévő kapcsolatok felülvizsgálatát is eredményezik.⁶

Ezek a fejlemények arra emlékeztetnek, hogy bár a gazdasági és technológiai tényezők fontosak, a politika végső soron döntő szerepet játszik a globalizáció jövőjének meghatározásában. Ezt a felismerést szem előtt tartva e cikk célja, hogy megvizsgálja, hogy az Egyesült Államok és Kína közötti egyre élesedő rivalizálás milyen módon befolyásolhatja és befolyásolhatja a fejlődő struktúrát.

1 A globalizáció erényeiről szóló, általuk "establishment narratívának" nevezett elbeszélés összefoglalóját lásd Anthea Roberts és Nicolas Lamp, *A globalizáció hat arca: Who Wins, Who Loses, and Why It Matters* (Cambridge: Harvard University Press, 2021), 35-54.

2 Áttekintésért lásd Harold James, "Deglobalization as a Global Challenge", Centre for International Governance Innovation, CIGI Papers No. 135, 2017. június, https://www.cigionline.org/static/documents/documents/Paper%20no.135WEB_1.pdf.

3 A világjárvány hatásairól lásd Harold James, "A Deglobalizáció pandémiája?". *Project Syndicate*, 2020. február 28., <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid-19-deglobalization-pandemic-by-harold-james-2020-02?barrier=accesspaylog>; Shawn Donnan, "Globalization Faces a Bend-But-Won't-Break Crisis on Coronavirus," *Bloomberg*, 2020. március 6., <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-06/globalization-faces-a-bend-but-won-t-break-crisis-on-coronavirus>; Henry Farrell and Abraham Newman, "Will the Coronavirus End Globalization as We Know It? The Pandemic Is Exposing Market Vulnerabilities No One Knew Existence," *Foreign Affairs*, 2020. március 16., <https://www.foreignaffairs.com/articles/2020-03-16/will-coronavirus-end-globalization-we-know-it>; és Richard Fontaine, "Globalization Will Look

A stratégia

Very Different After the Corona- virus Pandemic," *Foreign Policy*, 2020. április 17., <https://foreignpolicy.com/2020/04/17/globalization-trade-war-after-coronavirus-pandemic/>.

4 Finbarr Bermingham, "US-China Feud Is Accelerating the Biggest Shift in Trade Since the Cold War, Away from Globalization," *South China Morning Post*, 2019. július 6., <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3017358/us-china-trade-war-accelerating-biggest-shift-trade-cold-war>.

5 A háttérrel lásd Charles W. Boustany Jr. és Aaron L. Friedberg, *Answering China's Economic Challenge: Preserving Power, Enhancing Prosperity*, National Bureau of Asian Research, NBR Special Report #76 (2019. február), https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/special_report_76_answering_chinas_economic_challenge.pdf.

6 Az európai reakciókat illetően lásd Andrew Small, "The Meaning of Systemic Rivalry: European Council on Foreign Relations, 2020. május, https://www.ecfr.eu/page/-/the_meaning_of_systemic_rivalry_europe_and_china_beyond_the_pandemic.pdf.

a nemzetközi gazdaságban. Először is áttekintem a nemzetközi rendszereken belüli hatalommegosztás és a tagok közötti gazdasági kapcsolatok mintázatának összefüggéseivel foglalkozó tudományos irodalmat. Ezt követi a nemzetközi gazdaság elmúlt két évszázadban bekövetkezett fejlődésének tárgyalása, egy olyan időszakot, amely a globalizáció két és fél korszakának nevezhető.

Végezetül öt alternatív foratókönyvet vizsgálok meg a világgazdaság fejlődésére vonatkozóan, és mindegyik bekövetkezésének valószínűségét, valamint az amerikai hatalomra és jólétre gyakorolt hatásukat értékelem. Röviden, úgy van, hogy bár a hidegháború utáni, USA által vezetett globalizáció korszaka a végéhez közeledik, és a növekvő integráció ("Reglobalizáció") korábbi tendenciái valószínűleg nem fognak újra érvényesülni, sem a világgazdaság teljes összeomlása ("Deglobalizáció"), sem egy új, kínai vezetésű globális rendszer ("Globalizáció 3.0") létrejötte nem valószínű, legalábbis a belátható jövőben. Sokkal valószínűbbnek tűnik a részben zárt kereskedelmi blokk kialakulása, amelyek vagy földrajzi alapon ("regionális blokkok"), vagy közös stratégiai érdekek és közös politikai értékek mentén szerveződnek ("értékalapú blokkok" vagy "Globalizáció 2.5"). E két lehetőség közül amerikai szempontból egyértelműen az utóbbi a legkívánatosabb. A teljesen integrált világgazdaság álmát feladva az amerikai politika célja ezért egy *részleges* liberális kereskedelmi rendszer újjáépítése kell, hogy legyen, hasonlóan ahhoz, amelyet a hidegháború első éveiben hoztak létre.

Geopolitikai hegemonia és gazdasági nyitottság

A politika és a gazdaság kölcsönhatását a nemzetközi kapcsolatokban elegánsan és tömören foglalta össze a néhai princetoni politológus, Robert Gilpin 1975-ben megjelent *U.S. Power and the Multinational Corporation* című könyvében:

A gazdaság és a politika közötti kapcsolat ... kölcsönös. Egyrészt a politika nagymértékben meghatározza a gazdasági tevékenység kereteit ... Másrészt maga a gazdasági folyamat is hajlamos a hatalom és a vagyon újraelosztására ... Ez viszont

a politikai rendszer átalakulásához, és ezáltal az öko- nomikus kapcsolatok új struktúrájának kialakulásához. Így a modern világ nemzetközi kapcsolatainak dinamikája nagyrészt a gazdaság és a politika kölcsönös kölcsönhatásának függvénye.⁷

Gilpin itt és későbbi munkáiban is kifejtette azt az elképzelést, hogy a nemzetközi politikai és gazdasági rendszerek struktúrái összekapcsolódnak, és különösen, hogy egy olyan világ, amelyben a hatalom erősen egyetlen államra összpontosul, nagyobb valószínűséggel eredményez nyitott és így erősen integrált világgazdaságot, mint egy olyan világ, amelyben a képességek egyenletesebben oszlanak meg.

Az ilyen irányú spekulációk Charles Kindleberger gazdaságtörténész egyik megdöbbentő indultak ki. Kindleberger 1973-ban megjelent, klasszikusnak számító *The World in Depression, 1929-1939* című tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy a világkereskedelem összeomlott és a nemzetközi gazdasági rendszer 1929-ben felbomlott, mert Nagy-Britannia nem volt képes megtenni azokat a lépéseket, amelyek stabilizálhatták volna a helyzetet (beleértve a hazai piacának az import előtt való nyitva tartását és a tengerentúli hitelezés folytatását), az Egyesült Államok pedig nem volt hajlandó erre. "A világgazdaság instabil volt" - vonta le Kindleberger a következtetést - "hacsak valamelyik ország nem stabilizálja azt".⁸

Gilpin és más politológusok igyekeztek általánosítani ezt a felismerést, és a "hegemon stabilitás elméletéként" emlegették.⁹ Eszerint a hegemon, amelyet úgy határoznak meg, mint egy adott nemzetközi rendszerben a teljes vagyon és hatalom aránytalanul nagy részével rendelkező államot, szükséges ahhoz, hogy egy nyitott globális gazdaságot létrehozzanak, és normál körülmények között irányítsák, valamint hogy a szokatlan stressz időszakokban stabilizálják azt. A hegemon nagymértékben azért támogatja a nyitottságot, mert hasznot remél belőle. Iparágainak mérete és viszonylagos technológiai fejlettsége miatt termékeik rendkívül versenyképesek mind a külföldi, mind a hazai piacokon. Ennek eredményeképpen a hegemonnak nem sok félnivalója van attól, hogy saját gazdaságát megnyitja az import előtt, és sokat nyerhet abból, ha meggyőző (vagy kényszerít) más országokat, hogy nyissák meg a sajátjukat. A viszonylag olcsó élelmiszerekhez, nyersanyagokhoz és más importált árukhoz való hozzáférés segít a hazai fogyasztók életszínvonalának emelésében, miközben a

gyártóknak lehetővé teszi, hogy költségeiket alacsonyan tartsák. A nagy tőkeállomány és a kifinomult pénzügyi rendszer birtokában

-
- 7 Robert Gilpin, *Az amerikai hatalom és a multinacionális vállalat: The Political Economy of Foreign Direct Investment* (New York: Basic Books, 1975), 21-22.
- 8 Charles P. Kindleberger, *The World in Depression, 1929-1939* (Berkeley: University of California Press, 2013), 292.
- 9 A kifejezés eredetéről és a körülötte folyó vitákról lásd Robert O. Keohane, "Problematic Lucidity: Stephen Krasner's 'State Power and the Structure of International Trade'," *World Politics* 50, no. 1 (October 1997): 150-70, <https://www.jstor.org/stable/25054030>.

A hegemon is szívesen keres majd új lehetőségeket a tengerentúli befektetésekhez.¹⁰

Bár egy hegemon hatalom egy ideig képes lehet élvezni az általa létrehozott nyílt rendszer feletti uralmát, nem számíthat arra, hogy ez örökké így marad. A nyílt nemzetközi gazdaság természetes működése ugyanis a politikai alapokat, amelyekre épült, hajlamos lerombolni. Ahogy Gilpin kifejti:

Idővel az ipar és a technológia elterjedése aláássa az uralkodó hatalom pozícióját ... A technológia és a know-how terjedése révén az ipari vezető hatalom egy idő után egyre inkább elveszíti komparatív előnyeit a felemelkedő versenytársaival szemben. Ennek eredményeként az ipari és egyéb gazdasági tevékenységek helye fokozatosan eltolódik a nemzetközi gazdaság magjából a perifériára ... Ennek a tendenciának a következménye a gazdagság és a hatalom fokozatos újraelosztása a nemzetközi rendszeren belül.¹¹

A javak és a hatalom elosztásának változása viszont végül a globális gazdaság szerkezetében és működésében is változásokat fog eredményezni. Hacsak nem jelenik meg egy másik hegemon, aki képes megőrizni a nyitottságot, a rendszer egyre zártabbá válik, mivel az államok szűkebb nacionalista politikát folytatnak, vámokat vetnek ki, korlátozzák a külföldi befektetéseket és korlátozzák a ~~termék~~ exportját, hogy megpróbáljanak előnyre szert tenni vagy fenntartani egymás felett.

Ezt az alapvető keretet számos vita tárgyává tették és módosították, amelyek közül többnek különös jelentőséget tulajdonítunk. Először is, amint arra néhány tudós rámutatott, a hegemon által követett politika nemcsak relatív hatalmának, hanem a hazai politikai rendszer jellegének és működésének is függvénye lehet. Az elmúlt 200 év során a nemzetközi rendet két domináns hatalom alakította, amelyek mindkettő a gazdasági liberalizmus elvei mellett kötelezték el magukat. Nagy-Britannia vezetői

majd az Egyesült Államok is a nyitott világgazdaságot támogatta, mert úgy vélték, hogy ez szolgálja anyagi érdekeiket, de azért is, mert úgy vélték, hogy a magántulajdon és a szabadon működő piacok a legjobb módja a gazdasági tevékenység megszervezésének, és hogy a nemzetek közötti szabad kereskedelem elősegíti a nemzetközi békét. Nem minden hegemon osztja azonban ezeket a liberális meggyőződéseket, és bár néhány illiberális hegemon még mindig előnyben részesítheti a nyitottságot, más kimenetek valószínűbbek.¹² Ahogy Gilpin megjegyzi: "A piacgazdaság iránti liberális elkötelezettség nélküli hegemonia nagyobb valószínűséggel vezet birodalmi rendszerekhez és a kisebb hatalmakra vonatkozó politikai és gazdasági korlátozások bevezetéséhez"¹³.

A modern nemzetek nem egységes szereplők, hanem számos társadalmi csoportból állnak. Mivel e csoportok sajátos érdekei nem esnek tökéletesen egybe, az államok által ténylegesen követett nemzetközi politikát a közöttük folyó alkudozás és viták alakítják, nem pedig kizárólag (vagy akár elsősorban) a nemzeti érdek közös, konvergens felfogása. Az e csoportok közötti huzavona és húzás a relatív erejüktől függően olyan politikákat eredményezhet, amelyek jelentősen eltérnek a hegemon stabilitásemélet előrejelzéseitől. Ha tehát a befolyásos gazdasági szereplők úgy vélik, hogy a nyitottságból már nem származik előnyük, akkor sikeresen lobbizhatnak a nyitottságtól való legalább részleges eltávolodásért, még akkor is, ha országuk a nemzeti hatalom egyes aggregált mérőszámai alapján hegemon marad. Ezzel szemben a *status quo* előnyeit élvező erős érdekcsoportok képesek lehetnek a nyitottság fenntartására, még akkor is, ha országuk elvesztette korábbi előnyei egy részét, és még akkor is, ha a folyamatos nyitottság vitathatóan már nem szolgálja a nemzet egészének érdekeit.¹⁴

A kapcsolódó kérdések egy csoportja a hegemon hanyatlás mögöttes okaival és feltételezett elkerülhetetlenségével kapcsolatos. Gilpin a technológia elterjedését, valamint az ipari kapacitás és a gazdasági hatalom diffúzióját lényegében megállíthatatlan természeti folyamatoknak nevezi, és a történelem hosszú távját tekintve ez valóban így is tűnik. Mégis, itt is

10 Ezeknek az érveknek a kifejtését, amely a szerző által "potenciális gazdasági hatalomnak" nevezett, a többi gazdasághoz viszonyított egy főre jutó jövedelemmel és aggregált mérettel, valamint a világkereskedelemben és a beruházásokban való részesedésével mért értékekre összpontosít, lásd Stephen D. Krasner, "State Power and the Structure of International Trade", *World Politics* 28, no. 3 (1976. április): 317-47, <https://www.jstor.org/stable/2009974>.

11 Gilpin, *U.S. Power and the Multinational Corporation*, 42. és 44. oldal.

12 Így, bár a mongolok minden voltak, csak nem liberálisak, mégis támogattak egyfajta nyílt kereskedelmi rendszert. Amint arra a világgazdaság legújabb története rámutat: "A világkereskedelem tartós bővülésének időszakai általában egybeestek azzal, hogy a kereskedelmi útvonalak nyitva tartásához szükséges törvényes és rendi infrastruktúrát egy domináns "hegemón" vagy birodalmi hatalom biztosította, mint a *Pax Mongolica* és a *Pax Britannica* esetében." Ronald Findlay és Kevin H. O'Rourke, *Power and Plenty: Trade, War, and the World Economy in the Second Millennium* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2007), 540.

13 Robert Gilpin, *The Political Economy of International Relations* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1987), 72.

14 A hazai érdekcsoportok szerepe a brit és az amerikai politika alakításában mind a brit, mind az amerikai politika felemelkedésének és viszonylagos hanyatlásának időszakában kiemelkedő szerepet játszik Jeffrey A. Frieden: *Global Capitalism: Its Fall and Rise in the Twentieth Century* (New York: W.W. Norton, 2006) című könyvében.

a hegemon belföldi rendszerének jellege különbséget jelenthet. Egy liberális hegemon, amely elvi okokból elkötelezett a nyitottság mellett, nem biztos, hogy szívesen tesz lépéseket a diffúziós folyamat lassítására azért, hogy szigorúan szabályozza az áruk, a tőke, az emberek és az információ áramlását a gazdasága és a társadalma, valamint a potenciális versenytársak között. Az ideológiától eltekintve, ha a korlátozó politikák ellentétesek az erős csoportok érdekeivel, egy liberális demokrácia kormánya számára nehézséget jelenthet azok hatékony végrehajtása, annak ellenére, hogy stratégiai vagy nemzeti érdekek alapján jó érvek szólhatnak mellette.

A különböző társadalmi és politikai struktúrájú, vagy fejlődésük különböző szakaszában lévő hegemonok eltérő képességekkel rendelkezhetnek saját növekedésük fenntartására és uralmuk meghosszabbítására. Azok a társadalmak, amelyekben a köz- és magánfogyasztás kizorítja a beruházásokat, kevesebb erőforrással rendelkeznek az innováció előmozdítására, és azok, amelyekben az érdekcsoportok felhalmozódása rögzíti a meglévő politikákat, kevésbé lesznek rugalmasak és kevésbé képesek az alkalmazkodásra. Hasonlóképpen, egy olyan hegemon hatalom, amely költséges külső kötelezettségvállalások egész sorát vállalta, nehezen kalibrálhatja újra stratégiáját, és a szűkös erőforrásokat a hazai megújulásra irányíthatja át.¹⁵

A hegemon stabilitáseméletet övező különböző kérdések közül egyik sem kapott nagyobb figyelmet, mint az a kérdés, hogy a túlsúlyos hatalom valójában elengedhetlen-e a nyitott nemzetközi gazdaság fenntartásához, nem pedig létrehozásához. Bár az elmélet nagy vonalakban még mindig széles körben elfogadott, a legkorábbi megfogalmazásai óta különösen ezt az állítást kérdőjelezi meg. John Gerard Ruggie 1982-ben egy nagy hatású esszéjében azt állította, hogy a folyamatos nyitottság még hegemon hiányában is lehetséges, feltéve, hogy a vezető hatalmak között "a társadalmi célok egyezősége", vagyis a liberális gazdasági elvek konvergenciája fennáll.¹⁶ Hasonlóan érvelt Robert Keohane is, aki szerint az együttműködés lehetővé tételével a nemzetközi intézmények segíthetnek fenntartani egy nyitott gazdasági rendszer működését még "a hegemonia után is", más szóval az 1980-as évek elején várt amerikai hatalom folyamatos relatív csökkenése után is. Legalábbis

Ami a nemzetközi gazdasági koordináció intézményeit illeti, Keohane, akárcsak Ruggie, azt feltételezte, hogy a részt vevő államok nagyjából hasonló ideológiával rendelkeznek. 1984-ben írt írásában azzal számolt, hogy "a vezető kapitalista államok közös érdekei, amelyeket a meglévő nemzetközi rendszerek [azaz intézmények] hatásai erősítenek meg, elég erősek ahhoz, hogy a tartós együttműködést lehetővé, bár nem elkerülhetlenné tegyék".¹⁷ Ez a feltételezés a következő.

A globalizáció rövid története

Az ipari korszak kezdete óta a technológiai változások fokozatosan csökkentették a kommunikációs és szállítási költségeket, megkönnyítve a határokon átnyúló kereskedelmi és befektetési áramlásokat, és megnyitva az utat a nagyobb gazdasági integráció előtt. A növekedés és a fejlődés eltolta a politikai erőviszonyokat a különböző iparágak, érdekcsoportok és társadalmi osztályok között a nemzeteken belül, ami a nagyobb nyitottságot támogató (és ellenző) koalíciók kialakulásához és felbomlásához vezetett. Az idők során pedig a különböző növekedési ráták ~~floatan~~ megváltoztatták a vagyon, és így a potenciális hatalom nemzetek közötti megoszlását. Az egyik világgazdasági rendből a másikba való átmenet azonban korántsem zökkenőmentes és fokozatos, hanem eddig mindig drámai, szaggatott geopolitikai események szakították meg; különösen a hideg és meleg háborúk kezdete és vége.

Az elmúlt 200 év a teljes globalizáció két korszakát jelentette, olyan időszakokat, amikor gyakorlatilag az egész bolygó egyetlen gazdasági egységbe integrálódott. Az első, amelyet néha "Globalizáció 1.0"-nak is neveznek, a 19. század első évtizedeiben, a napóleoni háborúk nyomán kezdődött, és az I. világháború kitörésével hirtelen, katasztrofális véget ért.

- A "globalizáció 2.0" - amely talán már a végéhez közeledik - a Szovjetunió összeomlásához és a hidegháború végéhez köthető.

Az e két korszak közötti időszak maga is két különböző időszakra osztható. 1914 és 1945 között a világgazdaság széttöredezett, és egy időre majdnem összeomlott. Ezzel szemben a világgazdaság a

¹⁵ Ezeket a kérdéseket tárgyalja Robert Gilpin, *War and Change in World Politics* (New York: Cambridge University Press, 1981), 156-85. Az az elképzelés, hogy a "birodalmi túlerjeszkedés" felelős a relatív hanyatlásért, Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers* (New York: Random

16 John Gerard Ruggie, "Nemzetközi rendszerek, tranzakciók és változás: *International Organization* 36, no. 2 (Spring 1982): 384, <https://www.jstor.org/stable/2706527>.

17 Robert O. Keohane, *A hegemonia után: Cooperation and Discord in the World Political Economy* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1984), 43. Mások azzal érveltek, hogy a nyitottság nem a hegemon kényszerítő erejétől függ, hanem a más országokkal kötött alkuktól és kompromisszumoktól, amelyek megkövetelik, hogy a vezető állam viselje a megőrzés költségeinek aránytalanul nagy részét. "[A] hegemon hanyatlása megnehezíti, hogy továbbra is megfizesse az aszimmetrikus nyitottság árát. A bezárkózás akkor következik be, amikor a hegemon, amely nem viseli tovább a költségeket, defektál, mert mások nem hajlandók a költségek újraelosztására." Arthur A. Stein, "The Hegemon's Dilemma: Great Britain, the United States, and the International Economic Order," *International Organization* 38, no. 2 (Spring 1984): 386, <https://www.jstor.org/stable/2706445>.

Világháborútól a hidegháború lezárásáig az Egyesült Államok élen járt egy magasan integrált gazdasági rendszer létrehozásában, amely végül Nyugat-Európa, a nyugati félteke és Kelet-Ázsia valamennyi fejlett ipari országát magába foglalta. Ez egy korlátozott vagy részben nyitott rendszer volt, amelyet egy amerikai hegemon uralt, és amelyből a kontinentális Eurázsia kommunista hatalmai nagyrészt ki voltak zárva, és amelyből többnyire saját magukat is kizárták. A hidegháború éveit a "részleges globalizáció" - a "globalizáció 1.5" - korszakát foglalják magukban.

Globalizáció 1.0, 1815-1914

Nagy-Britannia 1815-ös győzelme Franciaország felett megsemmisítette legfőbb tengeri versenytársát, és több mint fél évszázadot nyitott meg, amely alatt a Királyi Haditengerészet a tengerek feletti uralmat gyakorlatilag vitathatatlanul élvezte. Ahogy Paul Kennedy írja: "Ha volt olyan időszak a történelemben, amikor Britannia mondhatta, hogy uralta a hullámokat... az a Napóleon végső vereségét követő mintegy hatvan év volt."¹⁸

Bár a briteknek most már megvoltak az eszközeik egy nyitott nemzetközi kereskedelmi rendszer kiépítéséhez és megvédéséhez, nem tettek azonnal lépéseket ennek érdekében. Ehelyett az ipari forradalom kitörése és az általa a nemzet politikai gazdaságában előidézett változások vezették ezt a változást. A manufaktúrával és pénzügyekkel foglalkozó új városi középosztály felemelkedését a szabad kereskedelem erényeiről és a merkantilizmus rosszáiról szóló liberális eszmék terjedése, a brit politika fokozatos demokratizálódása és a földbirtokos arisztokrácia tekintélyének felhígulása kísérte. Ezek a tendenciák végül együttesen jelentős változásokat eredményeztek az adó- és kereskedelempolitikában. A mezőgazdasági termékekre kivetett vámok (az 1846-ban hatályon kívül helyezett úgynevezett "Corn Laws"), valamint a hajózást és a Nagy-Britannia gyarmataival és más országokkal folytatott kereskedelmet szabályozó rendelkezések (az 1849-ben hatályon kívül helyezett Navigation Acts) elhagyása jelezte a nemzet szabadkereskedelmi politikájának lelkes felkarolásának kezdetét.¹⁹

A brit iparosok olcsó nyersanyag- és élelmiszer-importot akartak, hogy segítsenek a bérek és a termelési költségek alacsonyan tartásában, és emellett a nyersanyag- és élelmiszer- és élelmiszer-ipari költségek is növekedtek.

a tengerentúli piacokra való bejutásért a gyártott áruk számára. Ennek érdekében a brit kormány igyekezett meggyőzni külföldi országait arról, hogy nekik is csökkentiük kell a kereskedelmi akadályokat. A nyomásgyakorlás, az ígéhirdetés, a tárgyalások és Anglia sikeres példájának ereje különböző kombinációinak hatására sokan így is tettek, legalábbis egy időre.²⁰ Nagy-Britannia, a liberális hegemon, liberális nemzetközi gazdasági rendet hozott létre.

Ugyanazok a technológiai újítások, amelyek segítettek abban, hogy Nagy-Britannia a "világ műhelyévé" váljon, forradalmi változásokat hoztak a közlekedésben és a kommunikációban is. A vitorlák gőzzel való helyettesítése csökkentette a nagyméretű szállítmányok világtengereken való szállításának idejét és költségeit, míg a mozdonyok fejlesztése és a vasútvonalak kiterjesztése Európán és Észak-Amerikán keresztül hasonló hatást gyakorolt a szárazföldön is.²¹ A vasút és a gőzhajók kombinációja lehetővé tette a gabona és más ömlesztett áruk tömeges szállítását a két kontinens központi területeiről gyakorlatilag a Föld bármely pontjára, ami az árak közeledését eredményezte, és először teremtett egységes globális piacot számos árucikk számára.²² A távíró hálójának és a tengerentúli kábelek lefektetése hetekről vagy hónapokról órára csökkentette az üzenetek kézbesítéséhez szükséges időt, ami nagymértékben megkönnyítette a kereskedelmet és lehetővé tette a pénzügyi piacok fokozott integrációját. Végül, de nem utolsósorban, az 1870-es évektől kezdve a legtöbb iparosodó ország követte Nagy-Britannia példáját, és aranyhoz kötötte valutája értékét. Ahogy Barry Eichengreen gazdaságtörténész kifejti: "Az iparosodás az egyetlen országot, Nagy-Britanniát tette a világ vezető gazdasági hatalmává és a külföldi finanszírozás fő forrásává. Ez arra ösztönözte a többi országot, hogy kövessék a példáját, ha Nagy-Britanniával akartak kereskedni és tőkét importálni onnan."²³ Az aranystandard majdnem egyetemes elfogadása azt jelentette, hogy a legtöbb nemzetnek közös pénzneme lett, ami gyakorlatilag egy egységes valutát jelentett, tovább könnyítve a kereskedelmi és befektetési áramlásokat, és összekapcsolva a globális gazdaság szétszórt részeit.

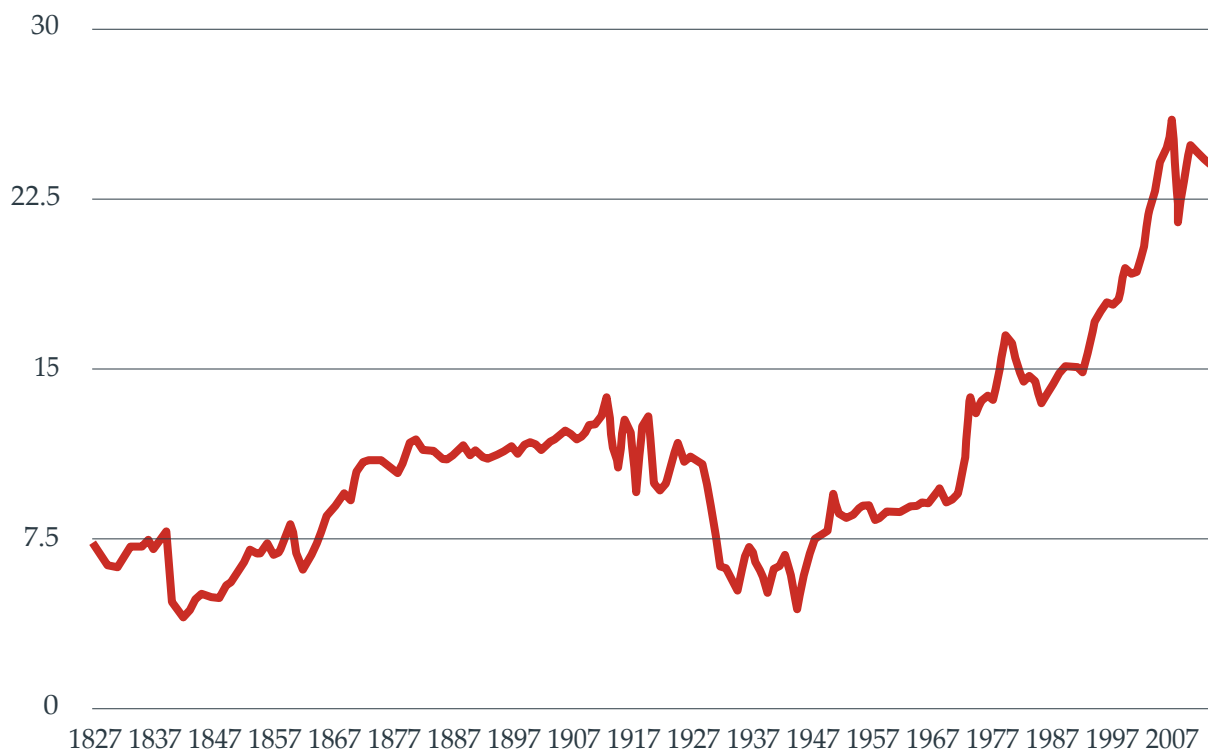
A globalizáció irányába mutató tendencia nem maradt megkérdőjelezhetetlen. A 19. század utolsó évtizedeiben néhány kontinentális európai hatalom felvetette a

18 Paul M. Kennedy, *The Rise and Fall of British Naval Mastery* (London: Allen Lane, 1976), 149.

- 19 Ezeket a fejleményeket tárgyalja Frieden, *Global Capitalism*, 2-6, valamint Patrick K. O'Brien és Geoffrey Allen Pigman, "Free Trade, British Hegemony and the International Economic Order in the Nineteenth Century", *Review of International Studies* 18, no. 2 (April 1992): 89-113, <https://www.jstor.org/stable/20097288>. Lásd még J. H. Clapham, "The Last Years of the Navigation Acts", *The English Historical Review* 25, no. 99 (1910): 480-501, <https://www.jstor.org/stable/549885>.
- 20 A tárgyalások és a brit engedmények szerepéről, amelyek más nemzeteket a kereskedelmi korlátok csökkentésére ösztönöznek, lásd Stein, "The Hegemon's Dilemma".
- 21 1900-ra a szárazföldi szállítás költségei több mint négyötödével, a tengeri szállítás pedig több mint kétharmadával csökkentek. Frieden, *Globális kapitalizmus*, 5.
- 22 Findlay és H. O'Rourke, *Power and Plenty*, 402-08.
- 23 Barry Eichengreen, *Globalizálódó tőke: A History of the International Monetary System* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2019), 16.

1. ábra. Az áruexport értéke a globális GDP arányában, 1827-201429

behozatali korlátokat, hogy megvédjék földjeik érdekeit az Oroszországból és a nyugati féltékéről érkező olcsó gabona beáramlásával szemben.²⁴ Miközben igyekeztek felzárkózni, az újonnan iparosodó nemzetek, mint Japán, Németország és az Egyesült Államok szintén vámokat vetettek ki a feldolgozóipari importra, különösen a brit importra, még akkor is, ha továbbra is élvezték a piacokhoz, a tőkéhez és a technológiához való hozzáférés előnyeit.²⁵ Részben Nagy-Britannia saját nyitási politikájának közvetlen következményeként azok az országok, amelyek egykor a legjobb vásárlói voltak, "átalakultak ... legfőbb versenytársaivá". Nemcsak a harmadik piacokra, hanem a brit piacra is betörték.²⁶

A századfordulón, amikor az általa létrehozott rendszer alapjai kezdtek erodálódni, még a brit kormány is fontolóra vette, hogy válaszlépéseket tesz, megtorló vámokkal fenyegetve kényszeríti a külföldi versenytársakat a piacnyitáshoz, vagy imi-

a gyarmati piacok védőfalak mögé zárásával, hogy biztosítsák a hazai áruk iránti folyamatos keresletet. Végül azonban Nagy-Britannia kitarzott a szabad kereskedelem melletti elkötelezettség mellett, ami a liberális ideológia tartós vonzerejének, de a pénzügyi szektor növekvő politikai befolyásának is köszönhető, amely a hazai ipar és infrastruktúra helyett a tengerentúli befektetésekből származó nyereségre támaszkodott.²⁷ Nagy-Britannia folyamatos ragaszkodása a szabadkereskedelemhez segített megakadályozni a protekcionizmusba való lefelé tartó spirált. Ennek eredményeként, ahogy Jeffrey Frieden megállapítja, "bár az első világháborút megelőző évtizedekben gyakori volt a gyermektelen iparágak védelme, ez nem befolyásolta alapvetően a nemzetközi gazdaság általános nyitottságát"²⁸.

A nyitottság lehetővé tette az áru- és tőkeáramlás bővülését és a globális növekedés drámai felgyorsulását. 1855 és 1913 között az összesített világgazdasági

24 Findlay és H. O'Rourke, *Power and Plenty*, 395-402.

25 A brit gazdasági és technológiai dominanciára adott különböző védekező válaszok szellemi alapjait Eric Helleiner, *The Neomercantilists: A Global Intellectual History* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2021).

26 Gilpin, *U.S. Power and the Multinational Corporation*, 88.

27 1870 és 1913 között Nagy-Britannia közvetlen külföldi befektetései 250 százalékkal nőttek, és az összes megtakarítás több mint felét, valamint a nettó nemzeti jövedelem 4-9 százalékát emésztették fel. E fejlemények gazdasági hatásáról lásd Gilpin, *U.S. Power and the Multinational Corporation*, 85-98. A protekcionizmusról szóló századfordulós vitáról lásd Aaron L. Friedberg, *The Weary Titan: Britain and the Experience of Relative*

Decline, 1895-1905 (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1988), 21-88.

28 Frieden, *Globális kapitalizmus*, 67.

29 "Value of exported goods as share of GDP, 1827 to 2014," Our World in Data, hozzáférés: 2021. december 30., <https://ourworldindata.org/grapher/merchandise-exports-gdp-cepii>.

a kereskedelem évi 3,8 százalékkal nőtt,³⁰ és az export értéke a teljes globális GDP-hez viszonyítva az 1840-es évek 5 százalék alatti értékéről az első világháború előestéjére közel 15 százalékra emelkedett.³¹ Míg az 1820 és 1870 közötti fél évszázadban az egy főre jutó jövedelem évente csak 0,5 százalékkal nőtt, addig 1870 és 1914 között majdnem háromszor olyan gyorsan, évi 1,3 százalékkal.³²

Miközben mind Nagy-Britannia, mind gyorsan iparosodó versenytársai növekedtek, nem egyforma ütemben. A 20. század kezdetén ennek eredményeként a gazdagság és a potenciális hatalom globális eloszlása jelentősen megváltozott, és először az Egyesült Államok, majd Németország előzte meg Nagy-Britanniát a gazdasági teljesítmény és az ipari kapacitás tekintetében.³³ E fejlemények közül a második, Németország felemelkedése hozzájárult a nemzetközi rendszer destabilizálásához, ellentétes táborokra polarizálta Európát, és végül az első világháború kitöréséhez vezetett. Az első tendencia, az amerikai gazdagság és potenciális hatalom növekedése azonban végül lehetővé tette Nagy-Britanniának és európai szövetségeseinek, hogy felborítsák az egyensúlyt, és megnyerjék a háborút Németország ellen.³⁴

Az olyan liberális evangélisták, mint Norman Angell optimista jóslatai ellenére a gazdasági növekedés és a növekvő integráció nemhogy nem tette lehetetlenné a háborút, hanem bizonyos tekintetben még hozzájárult is annak kitöréséhez. A gyors hatalmváltások bizonytalanságot és bizonytalanságot okoztak az európai államrendszer valamennyi jelentős szereplőjénél. A szoros kapcsolatok ellenére a gazdasági kérdések miatti súrlódások hozzájárultak a Nagy-Britannia és Németország közötti növekvő elhidegüléshez.³⁵ Talán a legfontosabb, hogy a kereskedelem bővülése és a növekvő nemzetközi munkamegosztás azt jelentette, hogy számos európai hatalom nagymértékben függővé vált a tengeren túli élelmiszer- és nyersanyagforrásoktól, valamint a

exportpiacok a termékeik számára. A háború közeledtével a nemzetközi kereskedelemben bekövetkező lehetséges zavarok miatti aggodalom a haditengerészet megerősödését és a hadseregekért folytatott harcot táplálta, ami viszont további súrlódásokhoz és még több feszültséghez vezetett. James Macdonald szavaival élve egyre inkább felismerték, hogy "az iparosodás sebezhetővé teszi az országokat, miközben gazdaggá is teszi őket". Bár a 19. század végén és a 20. század elején ez nem fordította meg a globális integráció felé mutató hosszú távú tendenciát, "a kereskedelemtől való függőségre adott általános válasz az önellátás helyreállítására tett kísérlet volt, olyan gyarmatbirodalmak létrehozásával, amelyek az otthon hiányzó anyagokat és piacokat biztosítják".³⁶ A gyarmatbirodalmak létrehozásával az önellátás helyreállítására tett kísérlet volt az általános válasz.

Globalizáció 1.5, 1945-1991

A kereskedelem az első világháború alatt összeomlott, és a részleges fellendülés ellenére 1929-ben, a nagy gazdasági világválság kitörésével ismét szétesett. Ironikus módon a háború előtti rendszer egyik sarokkövének számító aranystandard visszaállítására tett erőfeszítések csak rontottak a helyzeten, mivel megakadályozták a kormányokat abban, hogy bővítsék a pénzkínálatot, vagy hogy a deficitkiadásokkal élénkítsék a gazdasági növekedést.³⁷ Mivel London képtelen volt a vezetésre, Washington pedig nem volt hajlandó erre, a világgazdaság összeomlott, mivel az országok vagy autarkíába, vagy szorosan zárt blokkokba vonultak vissza, amelyek közül a legnagyobbak Nagy-Britanniára és Németországra összpontosultak.³⁸ Az 1930-as évek végére a kereskedelem részesedése a globális GDP-ből visszaesett arra a szintre, ahol egy évszázaddal korábban volt, a világ össztermelésének mintegy 5 százalékára.³⁹

Míg a globalizáció első korszaka organikus alakult ki, a részleges globalizáció második időszaka szándékos tervezés eredménye. Meggyőződve arról, hogy a kereskedelem elengedhetetlen a növekedés helyreállításához, és hogy a növekedés a stabil demográfiai helyzet helyreállításának kulcsa.

30 Findlay és H. O'Rourke, *Power and Plenty*, 458.

31 Lásd az 1. ábrát.

32 Paul Collier és David Dollar, "The New Wave of Globalization and Its Economic Effects", in *Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy* (Washington: World Bank, 2002), 25. o.

33 A különböző intézkedésekről lásd: Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers*, 300-02.

- 34 Lásd Adam Tooze, *The Deluge: The Great War, America and the Remaking of the Global Order, 1916-1931* (New York: Penguin, 2014), 3-30.
- 35 Paul M. Kennedy, *The Rise of the Anglo-German Antagonism, 1860-1914* (London: George Allen and Unwin, 1982), 291-320.
- 36 James Macdonald, *Amikor a globalizáció elbukik: The Rise and Fall of Pax Americana* (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2015), 4. Ezek az aggodalmak, valamint a nemzetközi gazdasági integráció és a nemzetbiztonság közötti feszültség a két világháború közötti időszakban is fennállt. Az 1930-as évek végén E. H. Carr írta, hogy a csökkenő szállítási költségeknek és a tömegtermelés módszereinek köszönhetően "olyan világban élünk, ahol a történelemben először a költségek szempontjából lehetséges - és talán még kívánatos is -, hogy az emberiség által elfogyasztott összes búzát a világon mindenhol termesszük meg. Kanadában, és az összes gyapjút Ausztráliában, hogy az összes motorkocsit Detroitban, és az összes pamutruhát Angliában vagy Japánban gyártsák." Bármilyen gazdasági vonzerővel is bírának, az ilyen megállapodások politikai szempontból "fantasztikusak és ... elfogadhatatlanok" lennének. Ahelyett, hogy elfogadná az "abszolút *laissez-faire*" politika következményeit, Carr arra a következtetésre jutott, hogy az államok természetesen a biztonságuk növelésére törekednének azáltal, hogy "mesterségesen előmozdítják az autarkia [vagy önállóság] bizonyos fokát". E. H. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939* (New York: Harper and Row, 1964), 121. o.
- 37 Lásd Frieden, *Global Capitalism*, 173-94; és Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time* (Boston: Beacon Press, 1944), 20-30.
- 38 Lásd David S. Jacks és Dennis Novy, "Trade Blocs and Trade Wars During the Interwar Period," National Bureau of Economic Research, Working Paper 25830, May 2019, <https://www.nber.org/papers/w25830>.
- 39 Lásd az 1. ábrát.

A második világháború végén a brit és amerikai döntéshozók (az utóbbi csoport egyre inkább az élen) új mechanizmusok létrehozására törekedtek, amelyek képesek fenntartani a nyitott nemzetközi gazdaságot. A Szovjetunióval kötött háborús szövetség egyidejű összeomlása és a hidegháború kitörése még sürgetőbbé tette ezeket az erőfeszítéseket, de egyben korlátozta is azok hatókörét. Ahelyett, hogy egy teljesen integrált globális rendszer kiépítésére törekedtek volna, a háború utáni rend tervezői egy olyan országcsoportra összpontosítottak, amely kezdetben az Egyesült Államokat, háborús szövetségeseit, valamint egykori nyugat-európai és kelet-ázsiai ellenségeit foglalta magában.

A "nyugati" vagy liberális demokratikus gazdasági rend, amely a második világháború végén kezdett kialakulni, két különböző szakaszon keresztül fejlődött. Az első szakasz kezdetén, amely végül 1945-től az 1970-es évek elejéig tartott, az Egyesült Államok olyan anyagi előnnyel rendelkezett szövetségeseivel és főbb kereskedelmi partnereivel szemben, amely még a 19. századi brit fölény csúcsán lévő Nagy-Britanniát is meghaladta. Mivel hazája érintetlen maradt, a többi ipari gazdaság többsége pedig csődbe ment vagy romokban hevert, az Egyesült Államok a háború utáni első években a világ teljes termelésének nagyjából a felét adta.⁴⁰ A nyers gazdasági kapacitást és katonai képességeket tekintve a Szovjetunió lehetett a világ másik "szuperhatalma", de saját szférájában az amerikai hegemonia megkérdőjelezhetetlen volt.

Az Egyesült Államok túlnyomó fölénye nyomást gyakorolt rá, ugyanakkor lehetővé tette Washingtonnak, hogy viselje a részleges (nem globális) és részben nyitott kereskedelmi rendszer újjáépítésének költségeit és terheit. Az amerikai adófizetők biztosították a lepusztult nyugat-európai és északkelet-ázsiai társadalmak újjáépítéséhez szükséges tőke részét. Félretéve azokat a korai terveket, hogy az újonnan létrehozott Nemzetközi Valutaalap szabályozza az árfolyamokat és tartsa fenn a tartalékokat, Washington vállalta a felelősséget egy új, félig rugalmas rendszer irányításáért, amelyben a dollárt szilárdan az aranyhoz kötötték, míg más kormányok a dollárhoz kötötték valutáikat. Ezek a megállapodások

lehetőséget adott másoknak arra, hogy nemzeti gazdaságuk irányítása érdekében időnként kiigazítsák a kamatlábakat, miközben korlátozta az Egyesült Államok lehetőségét, hogy ugyanezt tegye. Ami a kereskedelmet illeti, az amerikai politikai döntéshozók az 1930-as években kezdtek lépéseket tenni a kereskedelmi korlátok felszámolására, és a háborúból kilépve elkötelezték magukat amellett, hogy levetik országuk protekcionista múltját, liberális ideológiájuknak jobban megfelelő politikát folytatnak, és másokat is meggyőznek, hogy kövessék a példájukat. Washington azonban legalábbis egy ideig hajlandó volt eltérni, hogy szövetségesei vármokot alkalmazzanak, hogy lehetővé tegyék számukra hazai iparuk újjáépítését és a háború sújtotta gazdaságuk helyreállítását.⁴¹

Az úgynevezett Bretton Woods-i rendszert alkotó valamennyi megállapodás háttérben az a felfogás állt, hogy a kommunista expanzió megfékezése érdekében erős egységfrontot kell kiépíteni. A gazdag társadalmak kevésbé lennének fogékonyak a szubverzióra, és jobban tudnák elkölteni a hadseregük modernizálásához és a közös védelemhez való hozzájáruláshoz szükséges forrásokat. Mind Európában, mind Ázsiában a kereskedelemnek az lenne a kívánatos hatása, hogy enyhítené a feszültséget a korábbi ellenségek között, és növelné az egymással és az Egyesült Államokkal való együttműködési hajlandóságukat.

A globalizáció első korszakához hasonlóan a technikai-logikai innovációk, köztük a műholdak, a sugárhajtású repülőgépek és a szerény, de zseniális hajózási konténer segítettek a költségek további csökkentésében és a szállítás és a kommunikáció sebességének növelésében.⁴² A 19. századhoz és a 20. század elejéhez képest a háború utáni első évtizedekben ezek a változások nem voltak olyan drámaiak. A háború utáni, a nagyobb gazdasági integráció irányába mutató lendület, legalábbis a fejlett ipari nemzetek között, tehát "sokkal inkább politikai eredetű" volt, és kevésbé az új technológia, mint inkább számos kereskedelmi korlát fokozatos, de szándékos lebontása hajtotta.⁴³ Az 1950-es és 1960-as években az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény égisze alatt folytatott tárgyalások egymást követő fordulói a vármok jelentős csökkentését és a kereskedelem GDP-hez viszonyított arányának növekedését eredményezték a legtöbb gazdag országban.

40 Kennedy, *A nagyhatalmak felemelkedése és bukása*, 368-69.

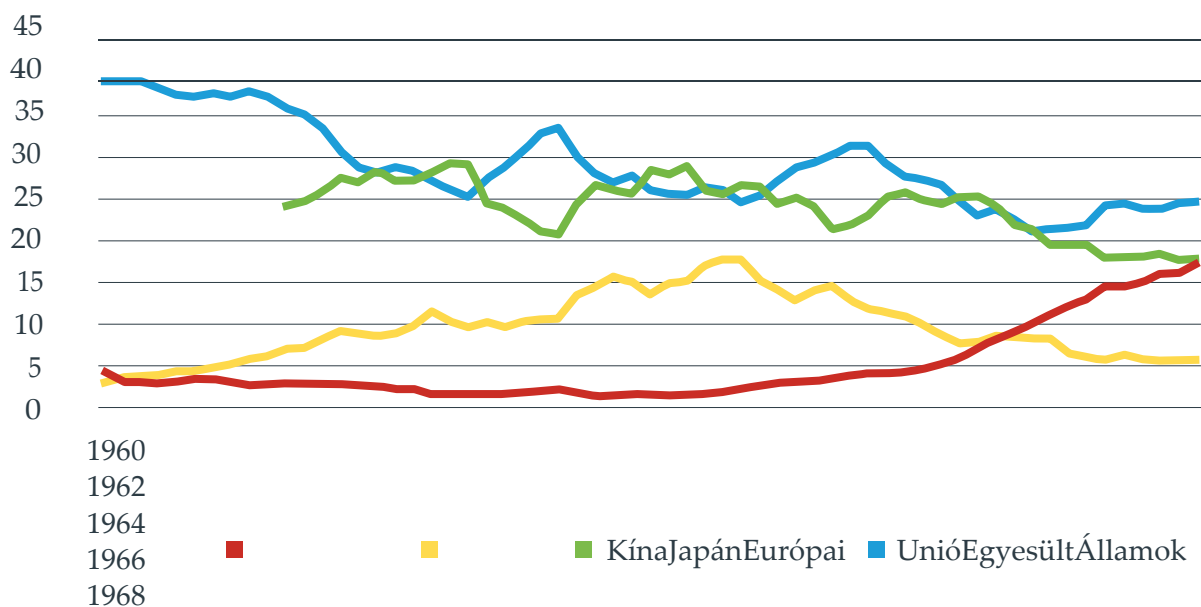
41 Az integrált globális gazdaságra vonatkozó eredeti amerikai tervek visszavágásáról lásd Stewart Patrick, *The Best Laid Plans: The Origins of American Multilateralism and the Dawn of the Cold War* (Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2009), 231-66.

42 Bár a változások nem voltak olyan drámaiak, mint a 19. század második felében, 1950 és az 1970-es évek vége között a tengeri szállítási díjak egyharmadával csökkentek. Collier és Dollar, "The New Wave of Globalization and Its Economic Effects" (A globalizáció új hulláma és annak gazdasági hatásai), 28. A légi árufuvarozás "csak az 1980-as évek közepén indult be igazán". Lásd Richard Baldwin, *The Great Convergence (A nagy konvergencia): Information Technology and the New Globalization* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2016), 85. Egy kilogramm áru légi úton történő szállításának költsége azonban 1995 és 2005 között nagyságrenddel csökkent. David L. Hummels és Georg Schaur, "Time as a Trade Barrier," *American Economic Review* 103, no. 7 (December 2013): 2935-59, <https://www.jstor.org/stable/42920676>. A konténerizációval kapcsolatban lásd Marc Levinson, *The Box: How the Shipping Container Made the World Smaller and the World Economy Bigger* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016).

43 Findlay és O'Rourke, *Power and Plenty*, 502. Az 1950-es évek végére, illetve az 1960-as évek elejére a legtöbb nyugati ország a vámok és a nem vámjellegű akadályok csökkentésével eléggé lecsökkentette a vámokat ahhoz, hogy nyitott gazdaságként lehessen jellemezni. Lásd a Jeffrey D. Sachs és Andrew Warner, *Economic Reform and the Process of Global Integration*, *Brookings Papers on Economic Activity* (1995), 25, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/1995/01/1995a_bpea_sachs_warner_aslund_fischer.pdf című könyvében található táblázatot.

2. ábra. A globális GDP részesedése, 1960-2020 (USD-ben)⁴⁹

országok.⁴⁴ Az ipari országok közötti árukereskedelem 1950 és 1975 között évente átlagosan 4,8 százalékkal nőtt, ami kétszerese a GDP növekedési ütemének ugyanebben az időszakban.⁴⁵ Az 1970-es évek végére a globális export/GDP arány végül ismét elérte a 15 százalékot, ami nagyjából az 1914-es szintnek felel meg.⁴⁶

A Bretton Woods-i rendszer minden szempontból figyelemre méltóan sikeres volt, és hozzájárult a növekedés fellendítéséhez, valamint a "gazdasági csodák hullámának" nevezett folyamatok elindításához Európában és Ázsiában egyaránt.⁴⁷ Az 1950-es és 1960-as években Japán és a nyugat-európai nemzetek képesek voltak talpra állni, megelőzve az USA növekedési ütemét, és csökkentve az egy főre jutó GDP-es a sajátjuk közötti különbséget. Bár az Egyesült Államok még mindig gazdagabb volt és sokkal nagyobb gazdasággal rendelkezett, mint bármely más szövetségese, nagyrészt politikájának sikerének köszönhetően, már nem volt olyan domináns, mint egykor volt. 1960-ban Amerika még mindig a világ össztermelésének mintegy 40 százalékát adta. Részesedése 1975-re 29 százalékra csökkent.⁴⁸

Az amerikai hegemonia viszonylagos hanyatlása megteremtette az alapot a hidegháborús korszak második szakaszához, a részleges globalizációhoz. Nagy-Britanniával ellentétben az Egyesült Államok nem veszítette el a világ vezető pozícióját.

a világ legnagyobb nemzetgazdasága ebben az időszakban. A brit esettől eltérően azonban az általa vezetett rendszer szabályainak jelentős kiigazítására irányuló nyomás elsősorban nem más felemelkedő hatalmak, hanem maga a hegemon részéről érkezett.

Európai szövetségeseik fellendülésével és Japán figyelemre méltó újjászületésével, mint ipari és technológiai nagyhatalom, az amerikai döntéshozók egyre kevésbé voltak hajlandók viselni azt, amit sokan aránytalanul nagy részének tartottak a nyitott nyugati kereskedelmi rendszer fenntartásának költségeiből. A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején a vietnami háború és a Nagy Társadalom szociális jóléti programjainak együttes költségei miatt növekvő infláció okozta

Az amerikai áruk akkor is emelkedtek, amikor a dollár értéke a külföldi valutákkal szemben változatlan maradt. Ennek hatására a dollár mesterségesen megerősödött, így az import viszonylag olcsóbbá vált, miközben a

Az amerikai export kevésbé lett versenyképes. Az évekig tartó többlet után az USA kereskedelmi mérlege deficitbe csúszott. Az amerikai szakszervezetek és egyes termékek gyártói, akik az importból származó növekvő versennyel szembesültek, védekezésért kezdtek kiáltani.⁵⁰

Felismerve, hogy az amerikai valuta reálértéke erodálódik, és előre látva, hogy ez még...

44 Sachs és Warner, *Economic Reform and the Process of Global Integration*, 506-07.

45 Gilpin, *A nemzetközi kapcsolatok politikai gazdaságtana*, 192.

A stratégia

46

Lásd az 1. ábrát.

47

Findlay és O'Rourke, *Power and Plenty*, 516-18.

48

Lásd a 2. ábrát.

49

A 2. ábra forrása: Mikkel Barslund és Daniel Grow, "Europe's Place in the Global Economy - What Does the Last Half Century Suggest for the Future?". *Intereconomics*, 1. szám (2016), 5. ábra, <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2016/number/1/article/europes-place-in-the-global-economy-what-does-the-last-half-century-suggest-for-the-future.html>.

50

A Bretton Woods-i rendszer összeomlását a Frieden, *Global Capitalism*, 339-60. o. ismerteti.

a külföldi befektetők elkezdtek dollárállományukat aranyra cserélni. Ez választás elé állította az amerikai kormányt: vagy kamatot emel és csökkenti a kiadásokat a gazdaság lassítása és az árak csökkentése érdekében, helyreállítva ezzel a dollár vásárlóerejét és megőrizve az aranystandardot, vagy lemond az aranyról. Az újrávalasztási kampány közeledtével a Nixon-kormányzat 1971-ben nem meglepő módon az autonómiát választotta a megszorításokkal szemben, és ezzel a világot közelebb vitte a lebegő árfolyamok rendszeréhez.⁵¹ Az időzítés sajátosságaitól eltekintve, a dollárra nehezedő nyomás, amely ezt a lépést kikényszerítette, ahogy Frieden kifejti, "a rendszerszintű siker mércéje volt ... [I]t nagyrészt Nyugat-Európa és Japán növekvő jelentőségének volt köszönhető. Amikor az Egyesült Államok uralta a világgazdaságot, senki sem kérdőjelezte meg az amerikai dollár megbízhatóságát. De ahogy az amerikaiak részese a világgazdaságban csökkent, az amerikai monetáris feltételek eltérése a partnerektől tarthatatlanná vált."⁵²

Az európai és ázsiai barátai és szövetségesei által támasztott növekvő importversennyel szembesülve az Egyesült Államok nem hagyott fel a többoldalú kereskedelmi liberalizációval. A hidegháború utolsó szakaszában azonban Washington különféle kényszerítő, egyoldalú taktikákhoz folyamodott, hogy megpróbáljon fellépni egyes partnerei tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatának tekintett gyakorlatával szemben. Ezek az erőfeszítések elsősorban Japánra összpontosítottak, amelyet egyesek a nyugati gazdasági blokkon belüli folyamatos amerikai dominancia legfőbb kihívójának tekintettek.

Az 1980-as évek elején Ronald Reagan elnök döntése, miszerint csökkenti az adókat, miközben példa nélküli békeidőszaki védelmi fejlesztéseket indít, nagy költségvetési hiányt és magasabb kamatlábakat eredményezett. Ezek viszont ösztönözték a külföldi tőke beáramlását, a dollár felértékelődését és a kereskedelmi deficit újbóli növekedését. A japán gyártmányú autók, elektronikai és egyéb áruk növekvő importja az amerikai ipar egyre több felhívásához vezetett. A hazai gyártók egyre szélesedő körének küzdelmei is fokozták az aggodalmat az amerikai gazdaság "deindustrializálódásának" lehetséges hosszú távú tendenciájával kapcsolatban.⁵³

A Reagan-kormányzat a protekcionizmus iránti követelések tompítása reményében, és annak ellenére, hogy saját költségvetési politikája legalábbis részben felelős a növekvő kereskedelmi egyensúlytalanságokért, a japán kormányra gyakorolt nyomással válaszolt, hogy a jen értékének erőteljes emelését tervezze meg. Emellett Washington ahelyett, hogy vámkokat vetett volna ki, azt követelte, hogy Tokió fogadjon el "önkéntes" korlátozásokat bizonyos exportcikkekre, miközben kötelezettséget vállalt arra, hogy javítja a saját belső piacához való hozzáférést azáltal, hogy megszünteti a kereskedelem úgynevezett "strukturális akadályait", felszámolja a nem vámjellegű akadályokat, és megváltoztatja az amerikai vállalatokat állítólagosan diszkrimináló üzleti gyakorlatokat.⁵⁴

Az Egyesült Államok és Japán között a kereskedelmi kérdésekkel kapcsolatos súrlódások az 1980-as években és az 1990-es évek elején is folytatódtak. A Kínával való bánásmódról szóló későbbi viták előszeleként egyes elemzők azzal érveltek, hogy a kereskedelmi viták lassú megoldása a meglévő mechanizmusok révén végzetesen kiszolgáltatottá teszi az amerikai cégeket Japán ragadozó gyakorlatának. A japán vállalatok a védett hazai piacot kihasználva a nagy nyereség és méretgazdaságosság elérésére, állítólag "egyik csúcstechnológiai iparágat a másik után foglalták el".⁵⁵ Az amerikai tárgyalók kezét erősíteni kívánva az ilyen taktikákkal szemben, és türelmetlenül a kereskedelmi viták rendezésére szolgáló multilaterális mechanizmusokkal szemben, a Kongresszus felhatalmazta az amerikai kereskedelmi képviselő irodáját, hogy megtorló intézkedéseket rendeljen el a hivatal nyomozói által tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot tanúsító külföldi vállalatokkal szemben.⁵⁶

Amerika nyugati blokkon belüli gazdasági ~~szűk~~ relatív csökkenését tehát az Egyesült Államok és néhány kulcsfontosságú kereskedelmi partnere közötti feszültségek növekedése kísérte. Az 1970-es években és az 1980-as évek elején néhány szerző által kifejezett aggodalmak ellenére azonban az Egyesült Államok által a II. világháború vége óta felépített és fenntartott részleges szabadkereskedelmi rendszer nem esett szét. Ennek három oka van: Először is, ahogy Ruggie, Keohane és más politológusok előre látták, az ipari demokráciák között elegendő közös "társadalmi cél" volt ahhoz, hogy a rendszert még akkor is egyben tartsa, amikor az Egyesült Államok elvesztette korábbi előnyét.

51 A konvertibilitás felfüggesztésének átmenetinek kellett volna lennie, de 1973-ra a dollár és az összes többi jelentős valuta szabadon lebeghetett

egymással szemben. "The End of Bretton Woods (1972-1981)", Nemzetközi Valutaalap, elérhető: 2021. december 30., <https://www.imf.org/external/about/histend.htm>.

52 Frieden, *Globális kapitalizmus*, 343.

53 Lásd például Barry Bluestone és Bennett Harrison, *The Deindustrialization of America* (New York: Basic Books, 1984).

54 Az Egyesült Államok gazdasági stratégiájában az 1980-as években és az 1990-es évek elején bekövetkezett változásokat Robert Gilpin, *The Challenge of Global Capitalism: The World Economy in the 21st Century* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2000), 227-64.

55 Gilpin, *A globális kapitalizmus kihívása*, 254.

56 Ezeket a hatásköröket először az 1974. évi kereskedelmi törvény 301. szakasza tartalmazta, majd 1988-ban megerősítették. A Trump-kormányzat később az úgynevezett "Super 301" rendelkezéseket használta fel arra, hogy igazolja a kínai árukra kivetett vámok kivetését. Gilpin, *A globális kapitalizmus kihívása*, 236.

vantage. Másodszor, a közös értékek és a nagyjából egyező gazdasági érdekek mellett a nyugati rendszer tagjainak közös ellenségük is volt. A Szovjetunió folyamatos jelenléte és fenyegető képességei azt jelentették, hogy Amerika szövetségesei **bizonyos** szempontjából továbbra is függték tőle, ami korlátok közé szorította őket abban, hogy milyen messzire mehettek Washington kívánságaival szemben gazdasági kérdésekben. Végezetül, viszonylagos hanyatlása ellenére az Egyesült Államok továbbra is messze a nyugati blokk legerősebb tagja maradt. Bár már nem volt olyan domináns, mint a háború végén, az általa létrehozott részleges liberális rendszerben az Egyesült Államok még mindig hegemon volt.

A hidegháborús "szabad világ" rendszere összetartónak, produktívna, erősnek és végül stratégiaailag sikeresnek bizonyult. Négy évtized alatt a nyugati piacorientált demokráciák integrációja és dinamizmusa lehetővé tette számukra, hogy messze megelőzzék a keletieket a teljes gazdasági teljesítmény, az életminőség és egyre inkább - a technológiai képességek terén. Ezek a tényezők hozzájárultak a keleti blokk **országok** népeinek és elitjének demoralizálódásához, ami gyors egymásutánban vezetett a berlini fal leomlásához, a Szovjetunió összeomlásához és a hidegháború végéhez.

Globalizáció 2.0, 1991-2018 (?)

Az 1990-es évek elejére a kommentátorok a relatív amerikai hanyatlás következményei feletti aggodalomtól eljutottak az egypólusúság új korszakának várható időtartamáról szóló spekulációkig. A Szovjetunió 1991 végén bekövetkezett végleges megszűnése után az Egyesült Államok a világ egyetlen katonai és technológiai szuperhatalmaként páratlanul a világ egyedüli katonai és technológiai szuperhatalmává vált. Majdnem ugyanebben a pillanatban az eszközárak öt éves emelkedésének hirtelen vége Japán növekedését zordan megállította, és ezzel kezdetét vette a stagnálás "elveszett évtizede" néven emlegetett időszak. ⁵⁷ Ez a fejlemény lehetővé tette a kereskedelmi feszültségek enyhülését, és eloszlatta azokat a félelmeket, hogy Japán egy napon képes lesz kiszorítani az Egyesült Államokat a világ legnagyobb gazdaságaként. Bár az 1990-es évek elején egy új és potenciálisan erős ökológiai szereplő jött létre az Európai Unió személyében, kezdetben úgy tűnt, hogy nem rendelkezik a szükséges intézményi kapacitással vagy a közös politikai céltudatossággal ahhoz, hogy az Európai Uniót a világgazdaságban is megteremtse.

gregálni a különböző tagok erőforrásait, és megkérdőjelezni az amerikai túlsúlyt. ⁵⁸

Miután a Reagan-korszakban a globális GDP mintegy egyharmadát kitevő csúcstról az 1990-es évek elejére nagyjából egynegyedére esett vissza, az Egyesült Államok sok fejlett kereskedelmi partneréhez képest egészséges növekedési időszakba lépett, és kezdte visszaszerezni a világ össztermeléséből való részesedésének egy részét. Az évszázad végére ez az arány ismét 30 százalék fölé emelkedett, nagyjából a 15 évvel korábbi szintre. ⁵⁹

Mivel hegemon pozíciója biztosnak tűnt, az Egyesült Államok szándékos kampányba kezdett, hogy a nagyrészt nyitott, magasan integrált, de még mindig részleges hidegháborús gazdasági rendszer határait kiterjessze az egész bolygóra. Ez az erőfeszítés szerves részét képezte annak, amit Bill Clinton elnök nemzetbiztonsági tanácsadója, Anthony Lake 1993-ban a "bővítés" új nemzeti stratégiájának nevezett. A bővítés betöltötte célját. A vasfüggöny leomlott, és Lake szerint most "emberek milliárdjai minden kontinensen egyszerűen arra a következtetésre jutottak, hogy a demokrácia és a piac a legtermékenyebb és legfelszabadítóbb módja életük megszervezésének". Az amerikai politika elsődleges célja most az kellene, hogy legyen, hogy segítse ezt a folyamatot, elősegítve a "demokrácia és a piactudatosság" elterjedését. Ehhez újra be kellett vonni a korábban illiberális államokat egy nyitott világgazdaságba, amely a Kereskedelmi Világszervezet köré szerveződött, egy 1995-ben létrehozott új intézmény köré, amely a kereskedelmi korlátok csökkentéséről, a viták rendezéséről és a nemzetközi kereskedelem további terjeszkedésének elősegítéséről folytatott tárgyalásokban nyújt segítséget. A szükséges reformokra hajlandó volt kommunista államok a demokratikus elveken alapuló multilaterális politikai szervezetek (mint a NATO és az Európai Unió) tagságára is törekedhetnének. ⁶⁰

A globalizációra való törekvést ötletek, érdekek és a gyors technológiai fejlődés együttese mozgatta. Jó liberálisokként az amerikai politikusok biztosak voltak abban, hogy a gazdasági és politikai fejlődés kéz a kézben jár. A piacok és a kereskedelem növekedést generálnak, a növekedés pedig segít bővíteni és erősíteni azt a középosztályi konstitúciót, amely történelmileg a liberalizáló politikai reformok lendületét adta. A globalizáció tehát a "bővítés" és egy valóban globális liberális rendszer kiépítésének eszköze volt, a végső cél, a "bővülés".

57 Ezek az események a jen 1985-ös, amerikai nyomásra történt felértékelődéséhez kapcsolódtak. A kamatlábak emelkedésének zsugorító hatását ellensúlyozandó a japán pénzügyminisztérium növelte a pénzkínálatot, ami inflációhoz és végül egy eszökbuborék kipukkanásához vezetett. Gilpin, *A globális kapitalizmus kihívása*, 230-31.

58 Az európai integrációról lásd Gilpin, *The Challenge of Global Capitalism*, 193-226.

59 Lásd a 2. ábrát.

60 Anthony Lake, "From Containment to Enlargement," Remarks at Johns Hopkins University, School of Advanced International Studies, Sept. 21, 1993, <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>.

a hidegháború utáni amerikai nagystratégia célja.⁶¹

Az absztrakció valamivel kevésbé magasabbrendű szintjén, a szocializmus nyilvánvaló bukása megerősítette a nyugati elemzők bizalmát abban, hogy a liberális, szabadpiaci elvek az egyetlen megbízható módja a tartós gazdasági növekedés megteremtésének. Ez a hit nyilvánvaló volt az úgynevezett "washingtoni konszenzusban" a fejlődő országok számára ajánlott politikákat illetően, valamint a nyugati szakértők által a volt szovjet köztársaságok, Kelet-Európa és Kína vezetőinek adott tanácsokban.⁶²

A világhatalom szerkezetében bekövetkezett drámai változások a technológia gyors változásával jártak együtt, és részben annak is köszönhetőek. A hidegháború alatt a hidegháború alatt az amerikai kormány nagy összegeket fektetett be az egyre kisebb félvezetők, valamint az egyre nagyobb teljesítményű számítógépek és kommunikációs fejlesztésébe. Az 1970-es és 1980-as évekre ezeket kezdték beépíteni olyan új fegyverekbe és műveleti koncepciókba, amelyekkel a Szovjetunió végül nem tudott felvenni a versenyt,⁶³ de a polgári gazdaságba is elkezdtek beépülni, és kereskedelmi termékek egyre szélesebb körének alapját képezték.

Az infokommunikációs technológiai forradalom fontos szerepet játszott a hidegháború lezárásában, de a globalizáció új korszakának is alapvető eszköze volt. Egyéb hatásai mellett a távközlés mennyiségének és sebességének robbanásszerű növekedése és az adatátvitel költségeinek ezzel együtt járó összeomlása, amely az 1980-as évek végén kezdődött és az 1990-es években felgyorsult, lehetővé tette hatalmas mennyiségű tőke szinte azonnali mozgását és a pénzügyi piacok mélyebb integrációját, mint ami korábban lehetséges volt. Az olcsó, megbízható kommunikáció azt is lehetővé tette, amit Richard Baldwin közgazdász a "termelés nemzetközivé válásának" nevezett.⁶⁴ A korábban néhány fejlett országban koncentrálnodó komplex gyártási folyamatok

most már össze lehetett hangolni, még azután is, hogy darabokra törték és szétszórták a világ minden tájára, ahol a legolcsóbban lehetett elvégezni. A szétszórtan elhelyezkedő "globális értékláncok" integrációja soha nem látott lehetőségeket teremtett a megfelelő infrastruktúra és viszonylag jól képzett, olcsó munkaerővel rendelkező fejlődő országok számára.

Az Egyesült Államokban, akár csak más fejlett ipari országokban, az új lehetőségek kiaknázásának lendületét elsősorban az új befektetéseket kereső nemzetközi bankok és a multinacionális nagyvállalatok adták, amelyek új piacokat, olcsó köztes termékeket és alacsony bérű munkásokat kerestek a késztermékek összeszereléséhez.⁶⁵ A globalizáció híveivel szemben a szakszervezetek és a régebbi iparágak koalíciója állt, akik félték attól, hogy a külföldi versenytársak kiszorítják vagy alulmúlják őket, és ezért szkeptikusak voltak az új tagok teljes körű bevonásának előnyeivel kapcsolatban a kibővült globális gazdaságba.⁶⁶

Legalábbis Kínát illetően a két eltérő érdekcsoport közötti küzdelem gyorsan a globalizálók javára dőlt el. 1994-ben a Clinton-kormányzat eltörölte azt a korábbi követelményt, hogy Kína legnagyobb kedvezményes státuszának évenkénti megújítását az emberi jogok terén elért javulástól tegyék függővé.⁶⁷ Második hivatali idejének végén Clinton további lépést tett: tartósan rendes kereskedelmi kapcsolatokat létesített Pekinggel, ezzel megnyitva az utat a Kereskedelmi Világszervezetbe való belépés előtt. Az éves legnagyobb kedvezményes elbírás felülvizsgálatának megszüntetése, és ezzel együtt a sokkal magasabb vámok kockázata több amerikai vállalatot ösztönzött arra, hogy beruházzon kínai gyártóüzemekbe.⁶⁸

A századfordulóra, az egykori szovjet birodalom számos részének bevonásával és Kína nemzetközi kereskedelmi rendszerbe való teljes beilleszkedésével a "reglobalizáció" folyamata

61 Az amerikai és nyugati elkötelezettségi politika alapjául szolgáló feltevéseket Aaron L. Friedberg, *Getting China Wrong* (London: Polity Press, megjelenés: 2022 tavasza) című könyvében tárgyalja.

62 A kifejezést először 1989-ben vezették be. Lásd John Williamson, "The Washington Consensus as Policy Prescription for Development", előadás a Világbankban, 2004. január 13-án, <https://www.piie.com/publications/papers/williamson0204.pdf>.

63 Ez az úgynevezett "második kompenzációs stratégia". Lásd Robert Martinage, *Toward a New Offset Strategy: Exploiting U.S. Long-Term Advantages to Restore U.S. Global Power Projection Capability*, Center for Strategic and Budgetary Assessments, 2014, <https://csbaonline.org/uploads/documents/Offset-Strategy-Web.pdf>.

64 Baldwin, *A nagy konvergencia*, 79-110.

65 Az amerikai pénzügyi szolgáltatóipar szerepét a tőkeáramlás ellenőrzésének lazítására irányuló nyomásyakorlásban más országokra Jonathan Kirshner tárgyalja,

American Power After the Financial Crisis (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2014), 59-81.

66 Frieden, *Globalis kapitalizmus*, 400-05.

67 Lásd James Mann, *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton* (New York: Alfred Knopf, 1999), 292-314.

68 Lásd Justin R. Pierce és Peter K. Schott, "The Surprisingly Swift Decline of US Manufacturing Employment", *American Economic Review* 106, no. 7 (July 2016): 1632-62, <https://www.jstor.org/stable/43861108>.

ténylegesen befejeződött. Az első világháború előtti idők óta először mondható el, hogy "a világ ismét kapitalista volt, és a kapitalizmus ismét globális volt"⁶⁹.

Kína kihívása az amerikai hegemoniával szemben

Volt egy fontos kikötés. A kapitalizmus most talán "egyedül van", ahogy Branko Milanovic közgazdász fogalmaz. De, ahogyan ő is rámutat, a kapitalizmusnak most két, egymástól jelentősen eltérő formája volt. A régebbi és még mindig uralkodó "liberális meritokratikus" változat "fokozatosan fejlődött ki Nyugaton ... kétszáz év alatt", és a piacközpontú gazdaságot demokratikus politikával kombinálta. A második, újabb forma, az "államilag irányított politikai vagy tekintélyelvű kapitalizmus", amelynek példája Kína, csak a hidegháború vége után kezdett teljesen kibontakozni.⁷⁰

Ellentétben azzal, amit az amerikai a globalizáció új korszakának tervezői vártak, és amit a kötelezettségvállalás hívei feltételeztek, Kína integrációja a nemzetközi kereskedelmi rendszerbe nem vezetett gazdasági és politikai rendszerének liberalizációjához.

Ellentétben azzal, amit a globalizáció új korszakának amerikai tervezői vártak, és amit az elkötelezettség hívei feltételeztek, Kína nemzetközi kereskedelmi rendszerbe való bekapcsolódása nem vezetett gazdasági és politikai rendszerének liberalizációjához. Deng Xiaoping irányításával Kína az 1980-as években kezdett el eltávolodni az autarkiatól, a merev központi tervezéstől és a termelési eszközök állami tulajdonától, és a kereskedelemre, a piacokra és a magánvállalkozás egy formájára való nagyobb támaszkodás felé mozdult el. De ahelyett, hogy fokozatosan engedett volna a liberális demokratikus kapitalizmus ellenállhatatlan varázsának, a Kínai Kommunista Párt ragaszkodott ahhoz a céljához, hogy fenntartsa a

a politikai hatalom, és ennek érdekében a nemzet gazdasága feletti sokrétű ellenőrzés megtartása.

Miután a kommunista pártelit gyakorlatilag feladta a marxizmust, a "merkantilista-leninizmusnak" nevezhető irányzat hívei lettek.

Ebben a felfogásban, éles ellentétben a liberalizmus elveivel, a gazdaságot mindig alá kell rendelni a politikának. Bár a piacok és a magánszektor hasznos eszközök, szerepük a politika céljainak szolgálatában szükség szerint bővíthető vagy korlátozható. Ezeket a célokat viszont a relatív hatalomgyarapodás, nem pedig az abszolút jóléti nyereség szempontjából határozzák meg. A párt gazdaságpolitikájának célja tehát az, hogy biztosítsa az otthoni ellenőrzést, miközben növeli Kína "átfogó nemzeti hatalmát" az országokhoz, különösen az amerikai globális hegemonhoz képest. 71 Kína Kereskedelmi Világszervezetbe való belépését követő két évtizednek kellett eltelnie ahhoz, hogy az amerikai politikai döntéshozók teljes mértékben felismerjék a pekingi kapitalizmus alternatív formájának létezését, és hogy elkezdjünk birkózni annak következményeivel.

Az infokommunikációs technológiai forradalom és az általa lehetővé tett termelés internacionalizálódása a globális Dél számos fejlődő országának, különösen Ázsiában, hasznára vált, de a legnagyobb haszon Kínának jutott. Baldwin becslése szerint 1990 és 2010 között a világon elkezdődött az, amit ő "sokkoló arányeltolódásnak" nevez. Ebben az időszakban a globális GDP-nek a fejlett országok G7-csoportja által termelt hányada a globális GDP-hez képest a G7-ek csoportja...

belföldi monopóliumot.

a portermelő nemzetek által termelt mennyiség 17 százalékponttal, 66 százalékról 50 százalék alá csökkent, míg az általa "Rising Elev-en"-nek nevezett országok által termelt mennyiség 14 százalékponttal, 11 százalékról nagyjából 25 százalékra nőtt. E növekedésnek a fele Kínára esett, a maradékot pedig a másik 10 gyorsan növekvő ország együttesen kapta.⁷²

Míg Kína részesedése a globális GDP-ből

ebben az időszakban 2 százalékról 9 százalékra nőtt, addig az USA részesedése meredeken csökkent, a 2000-es több mint 30 százalékról 2010-re 23 százalékra.⁷³ Az USA részesedése a feldolgozóipari termelésből hasonlóan alakult: az 1990-es 20 százalékról 2000-re 23 százalékra emelkedett, majd visszaesett 20 százalékra. Eközben,

69 Frieden, *Globális kapitalizmus*, 412.

70 Branko Milanovic, *Kapitalizmus, egyedül: The Future of the System that Rules the World* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019), 5.

71 Ez a leírás a Boustany és Friedberg, *Answering China's Economic Challenge*, 7. fejezetéből származik.

72 Baldwin, *A nagy konvergencia*, 89-96. Az "emelkedő tizenegy", Kína, valamint India, Indonézia, Korea, Brazília, Nigéria, Ausztrália, Mexikó, Venezuela, Lengyelország és Törökország mindazok az országok, amelyek globális termelési részesedése 1990 és 2010 között legalább 0,3%-kal nőtt.

73 Lásd a 2. ábrát.

Kína feldolgozóipari termelése az 1990-es 3 százalékról 2010-re a világ össztermelésének több mint 18 százalékára ugrott. Baldwin szavaival élve: "Kína fantasztikus, korszakalkotó iparosodása 1990 körül indult be, amit a külföldi cégek által Kínába hozott gyárak és munkahelyek tápláltak... . Mindössze két évtized alatt a világ gyártási "tortájának" egyhatoda Kínán kívülről Kínába került, miközben a világ teljes feldolgozóipara folyamatosan növekedett." ⁷⁴

A folyamatban lévő változások nagyságrendje az Egyesült Államok és Kína között gyorsan fejlődő kétoldalú kereskedelmi kapcsolatokban is megmutatkozott. 1990-ben az Egyesült Államok 10 milliárd dollárral több árut importált Kínából, mint amennyit exportált. A hiány 2010-re 273 milliárd dollár fölé nőtt, és tovább emelkedett, 2018-ban elérve a csúcst, közel 419 milliárd dollárt. ⁷⁵ Az Egyesült Államok Kínából származó importjának többsége feldolgozott termék volt, és az idő múlásával ezen áruk összetétele az egyszerűbb termékek, például cipők, ruházati cikkek és bútorok erős koncentrációjától az egyre kifinomultabb termékek, köztük elektromos gépek, számítógépek és kommunikációs növekvő mennyiségig fejlődött. 2010-re az Egyesült Államok Kínából származó importja 364 milliárd dollárra nőtt, amelynek 40 százalékát félvezetők, számítógépek, kommunikációs berendezések és egyéb feldolgozott áruk tették ki, és csak 7 százalékát tették ki a ruházati cikkek. Eközben az USA Kínába irányuló exportja ebben az évben mindössze 92 milliárd dollárt tett ki, amelynek 21 százalékát olajos magvak, gabonafélék, hulladék és törmelék, 9 százalékát pedig gépjárművek, repülőgépek és repülőgép-alkatrészek, valamint elektronikus mérő- és ellenőrző műszerek tették ki. ⁷⁶

A 21. század első évtizedének végére Kína így arra készült, hogy az Egyesült Államok helyébe lépjen a világ vezető gyártó nemzeteként, és úgy tűnt, hogy a világ legnagyobb gazdaságaként is kiszorítja az Egyesült Államokat. Mégis, messze nem liberalizálódott, hanem már Xi Jinping 2012 végi hatalomra kerülése előtt is egyértelmű jelei voltak annak, hogy Kína gazdasági és politikai politikája az ellenkező irányba mozdult el. Ez olyan fenyegetést jelentett Amerika hegemon pozíciójára, amilyennel a háború utáni időszakban még nem szembesült.

Az Egyesült Államok válasza

A Kína és Japán által az amerikai hegemoniával szemben támasztott kihívások összehasonlítása hasonlóságok és különbségek keverékét tárja fel. Akárcsak Japán esetében, az amerikai politikai döntéshozók úgy látják, hogy Kína tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokat folytat, amelyek a saját vállalatainak és nemzetgazdaságának kedveznek Amerika kárára. Míg a támogatások, a nem vámjellegű akadályok és az iparpolitika egyéb eszközeinek alkalmazása bizonyos szempontból ismerősnek tűnik, Kína viselkedése további ellenérzéseket váltott ki, mivel közvetlenül sérti Peking Kereskedelmi Világszervezetben vállalt kötelezettségeit. A Japánra jellemzőnél sokkal nagyobb mértékben, Kína innovációs stratégiája a technológia és más szellemi tulajdon ellopására irányuló masszív, szisztematikus, államilag támogatott erőfeszítéseken alapul, amelyek az Egyesült Államoktól és más nyugati országoktól lopják el a technológiát és más szellemi tulajdont. ⁷⁷ És míg Japán "techno-nacionalizmusa" elsősorban az új kereskedelmi termékek kifejlesztésére összpontosított, Kína célja, hogy csúcstechnológiai szuperhatalommá váljon, amely a tudomány és a technológia gyakorlatilag minden területén a határon vagy annak közelében van, beleértve (vagy különösen) azokat, amelyek potenciális katonai hasznossággal bírnak.

Japánhoz képest Kína népesség mérete miatt a világ legnagyobb gazdaságának és potenciális következő globális hegemonjának pozíciójára is esélyesebb. Japánban 1980-ban, amikor a demográfiai csúcspontjához közeledett, csak feleannyi ember élt, mint a még mindig növekvő Egyesült Államokban. Ahhoz, hogy a teljes kibocsátás tekintetében megelőzze Amerikát, Japán termelékenységének kétszeresével kellett volna meghaladnia versenytársa termelékenységét, ami - legalábbis visszatekintve - nagyon is lehetetlennek tűnt. Négyeszer akkora népséggel rendelkező Kínának csak az Egyesült Államok termelékenységének egynegyedére kell növelnie termelékenységét ahhoz, hogy elérje az Egyesült Államok GDP-jét. Ha Kínának végül sikerül megközelítenie a fejlett ipari országok egy főre jutó teljesítményét, gazdasága akár négyszer nagyobbá is nőhet Amerika gazdaságánál. ⁷⁸

Végül, ami hosszú távon a legfontosabb, míg Japán az Egyesült Államok szerződéses szövetségese volt, addig Kína egyre egyértelműbben geopolitikai és ideológiai riválisként, potenciális katonai ellenfélként, valamint kereskedelmi versenytársként jelent meg. A kereskedelmi feszültségek növekedése

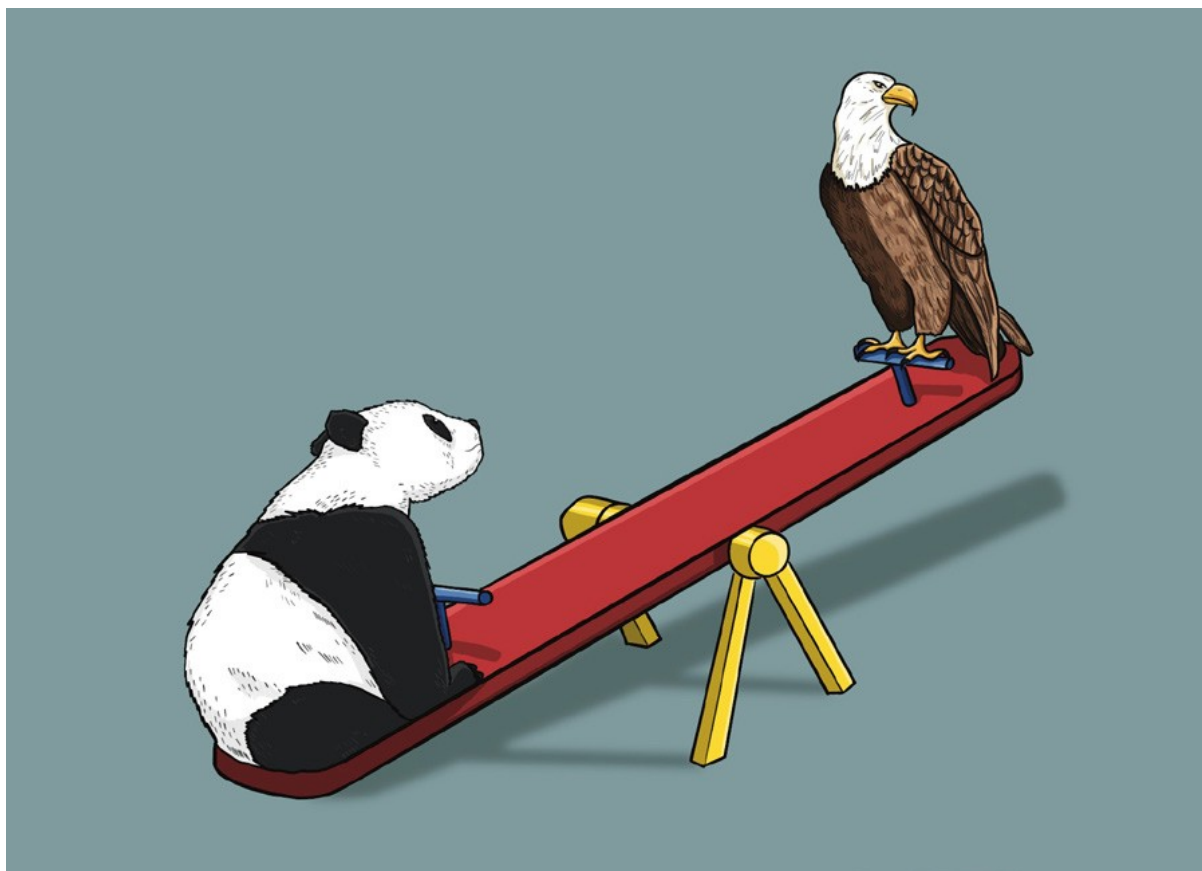
74 Baldwin, *A nagy konvergencia*, 91.

75 "Trade in Goods in Trade with China," United States Census Bureau, 2020. május, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>.

76 *2014 Annual Report to Congress*, U.S.-China Economic and Security Review Commission, 2014, 89, <https://www.uscc.gov/annual-report/2014-annual-report-congress>.

77 Lásd az *IP-bizottság jelentését: The Report of the Commission on the Theft of American Intellectual Property*, National Bureau of Asian Research, 2013, https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/publications/IP_Commission_Report.pdf.

78Vö. Robert Fogel, "\$123,000,000,000,000,000*", *Foreign Policy*, 2010. január 4., <https://foreignpolicy.com/2010/01/04/123000000000000/>.

A Washington és Tokió közötti, az 1980-as évek első felében zajló kapcsolatok a hidegháború kiéleződésével esett egybe, ami kiemelte Amerika szerepét Japán biztonságának legfőbb garantálójaként. Ez a tény növelte Washington tárgyalási befolyását, és határt szabott annak, hogy a japán kormány meddig volt hajlandó elmenni a követeléseivel szemben.

Az Egyesült Államok és Kína között jelenleg uralkodó helyzet nyilvánvalóan nagyon eltérő. Ahelyett, hogy olyan védőkorlátokat biztosítanának, amelyek segítenének megakadályozni a kereskedelmi és beruházási áramlások lefelé ívelő spirálját és a világgazdaság szerkezetének jelentős változását, mint az 1980-as években, úgy tűnik, hogy a geopolitikai tényezők egy ilyen kimenetel valószínűbbé válását teszik. Ahogyan az első világháború előtt Németország és Nagy-Britannia esetében is, az Egyesült Államok és Kína közötti nagyfokú kölcsönös függőség és az ebből fakadó potenciális stratégiai sebezhetőségek ahelyett, hogy a harmóniát és a stabilitást szolgálnák, növekvő aggodalom és bizalmatlanság forrásává váltak. A kereskedelem, a befektetések és a technológia körüli feszültségek így a két csendes-óceáni hatalom közötti kapcsolatok általános romlásának egyik oka, és egyben az egyik

legjelentősebb következménye is.

Ami a Kína és Japán kihívásaira adott amerikai választ illeti, itt is számos...

ber hasonlóságok, valamint néhány figyelemre méltó eltérés. Ahogyan az 1980-as években is, az Egyesült Államok, amely még mindig a rendszer leggazdagabb és legerősebb állama, az elégedetlenkedő fél. Az amerikai politikai döntéshozók ismét aggódnak országuk pozíciójának eróziója miatt, de mint korábban, most is inkább arra összpontosítanak, amit e tendencia külső forrásainak tartanak, mint a hazai tényezőkre, amelyek hozzájárulhatnak ehhez. Washington úgy látja, hogy Peking, akárcsak előtte Tokió, tisztességtelen, ragadozó kereskedelmi gyakorlatot folytat. Úgy vélik, hogy Kína kijátssza a nemzetközi kereskedelmi rendszert, a maga javára hajlítja vagy megszegi a szabályokat, és nem tartja be a Kereskedelmi Visszevaló belépéskor vállalt kötelezettségeit. A századforduló óta az amerikai politika elsődleges célja ezért az volt, hogy rávegye Kínát, hogy változtasson kereskedelmi és iparpolitikáján olyan módon, amely egyenlőbb versenyfeltételeket teremtené.

A Pekingre való nyomásgyakorlásra irányuló erőfeszítéseket ösztönző hazai erők kezdetben meglehetősen gyengék voltak. Végül is, a döntés, hogy Kínát be kell vonni a globális kereskedelmi rendszerbe, kezdettől fogva a fokozatos, evolúciós változásokra épült. Időbe telik, amíg a Kínai Kommunista Párt rendszere levetkőzi a valutamanipulációra, az állami tulajdonú vállalatokra, a támogatásokra és az importra való támaszkodását.

intézkedések miatt.

akadályok. Azzal szembeesülve, hogy egyre több a bizonyíték arra, hogy ez nem történik meg, a kötelezettségvállalás hívei mindig megnyugtatóan állíthatták, hogy a hatékonyságra való törekvés és a nemzetközi verseny nyomása végül a teljes liberalizáció felé tereli Kínát.

Az érdekcsoportok koalíciója, amely ezeket a feltételezéseket és az ezekből következő politikákat próbálta megkérdőjelezni, csak lassan kezdett kialakulni. A régebbi feldolgozóipar és a szakszervezetek az Egyesült Államokban, amelyek az 1970-es és 1980-as években lendületet adtak Japán nyomásának, a századfordulóra vagy jelentősen meggyengültek, vagy gyakorlatilag megszűntek. A részben az olcsó import miatt kiszorult munkások nagyobb és nehezebben érintett csoportot alkottak, mint azt sok közgazdász megjósolta, de mivel mindkét nagy politikai párt elvben még mindig elkötelezett a szabadkereskedelem mellett, eleinte nem történt erőfeszítés arra, hogy egységes nemzeti szavazóblokká kovácsolják őket. A pénzügyi szolgáltatóipar eközben továbbra is hasznot húzott a Kínával való szorosabb integrációból, és ezért általában a fokozatosság politikáját támogatta, és ellenezte az olyan intézkedéseket, amelyek felboríthatják volna a rendkívül jövedelmező *status quót*. A maguk részéről az újabb csúcstechnológiai iparágak vállalatainak érdekei vegyesek és ellentmondásosak voltak. Egyfelől a legtöbbjük szenvedett a szellemi tulajdonuk ellopásától, és az amerikai piacon és világszerte egyre nagyobb képességű kínai versenytársakkal kellett szembenézniük. Másrészt ugyanezen vállalatok közül sokan kínai partnerekre támaszkodtak az alkatrészek szállításában és a végső összeszerelésben. Sokan azt remélték, hogy a kínai nagy és gyorsan növekvő belföldi piac kihasználásából is profitálhatnak. E korlátok ellenére a Peking kereskedelmi és iparpolitikájának hatásaival kapcsolatos aggodalmak a Kereskedelmi Világszervezetbe való belépést követő években egyre mélyebbé és szélesebb körben elterjedtebbé váltak.

A Bush- és az Obama-kormányzat erre egy sor olyan erőfeszítéssel válaszolt, amelyek mérsékelt diplomáciai nyomást gyakoroltak két- és többoldalú ~~lek~~ között - beleértve a magas szintű párbeszédet és tárgyalásokat konkrét kérdésekről és a Kereskedelmi Világszervezet elé vitt ügyekről -, és amelyekhez alkalmanként átmeneti egyoldalú intézkedések, például dömpingellenes vámok alkalmazása társult. Barack Obama elnök második hivatali idejének végére az egyre növekvő frusztráció a nem megfelelő kereskedelmi és kereskedelmi

E taktika hatékonysága vezetett egy új kereskedelmi blokk, a Transz-csendes-óceáni Partnerség létrehozására irányuló javaslatokhoz, amelynek célja részben az volt, hogy további nyomást gyakoroljon Pekingre, hogy változtasson a szokásain.

Donald Trump megválasztása a kínai kihívásra adott amerikai válaszban bekövetkezett, egyelőre még nem teljes változás kezdetét jelentette. Trump elnökként egyik első intézkedése az volt, hogy kivonta az Egyesült Államokat a Csendes-óceáni Partnerségből, és ezzel megvetette elődei tárgyalási készségét, valamint a szabadkereskedelem és a szabadkereskedelmi megállapodások erényeivel kapcsolatos hagyományos bölcsességét. Ettől kezdve, bár csak szakaszosan, az adminisztrációja végül kétféle politikát folytatott: az egyik a kétoldalú kereskedelem általános szerkezetének kiigazítására, a másik pedig szűkebb értelemben Kína amerikai technológiához való hozzáféréseinek szabályozására összpontosított.

E kezdeményezések mindegyikének két különböző indoka van. Nyilvános nyilatkozataikban, Az amerikai tisztviselők általában azt a jól ismert célt hangsúlyozták, hogy Pekinget rávegyék a "tisztességes játékra", a merkantilista gyakorlatok feladásával és az "egyenlő

versenyfeltételek" megteremtésével.⁷⁹ Ez feltehetően lehetővé tenné a piacok szabad működését, ami mind az Egyesült Államok, mind Kína számára lehetővé tenné a növekedést, és a kínai és amerikai polgárok számára a jólét javulását, függetlenül attól, hogy melyik fél nyert többet. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy Trump tanácsadói közül legalábbis néhányan *relatív*, nem pedig pusztán *abszolút* nyereségekben gondolkodtak. Bár ezt általában nem mondták ki nyíltan, néhányan nyilvánvalóan abban reménykedtek, hogy még ha az amerikai kezdeményezések nem is érik el a kitűzött célokat, sikerülhet lelassítani Kína technológiai fejlődésének ütemét és a GDP általános növekedési ütemét, ezáltal csökkentve azt a sebességet, amellyel Kína csökkentheti a közte és az Egyesült Államok közötti potenciális hatalmi különbséget.⁸⁰

Az 1980-as években, mint láttuk, Reagan bizonyos sikereket ért el abban, hogy engedményeket csikarjon ki Japánból, és ezzel segített elhárítani a nyíltan protekcionista intézkedésekre irányuló hazai nyomást. Trump úrgazdagjai (élükön Robert Lighthizerrel, az amerikai kereskedelmi képviselővel, aki a Reagan-évek veteránja) a fordított irányt követték: drámai, átfogó vámemelésekkel próbálták strukturális reformokat kikényszeríteni Pekingből.⁸¹ Ez a stratégia a nem hagyományos hozzáállás megnyilvánulása volt a

79 Lásd például: "President Donald J. Trump Is Confronting China's Unfair Trade Policies", Fehér Ház, 2018. május 29., <https://trump-whitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-confronting-chinas-unfair-trade-policies/>; és Patti Domm, "Trump Says the US Needs a 'Fair Playing Field' Against China's Weak Currency as Yuan Hits Lows of the Year," *CNBC*, 2019. június 10., <https://www.cnbc.com/2019/06/10/trump-says-china-devalues-its-currency-and-us-needs-fair-playing-field-as-yuan-hits-lows-of-year.html>.

80 A kormányzati "keményvonalasok" magánjellegű szkepticizmusáról az amerikai politika kinyilvánított céljaival kapcsolatban lásd Josh Rogin, *Chaos Under Heaven: Trump, Xi, and the Battle for the 21st Century* (New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2021), 76-77.

81 Quinn Slobodian, "You Live in Robert Lighthizer's World Now", *Foreign Policy*, 2018. augusztus 6., <https://foreignpolicy.com/2018/08/06/you-live-in-robert-lighthizers-world-now-trump-trade/>.

az elnök és néhány tanácsadója a vámok érényeiről, valamint arról, hogy a kemény, egyoldalú intézkedéseket részesítik előnyben a Kereskedelmi Világszervezet eljárásaihoz való folyamodással szemben, amelyeket lassúnak és az amerikai érdekekkel szemben elfogultnak tartanak. Bár maga az elnök továbbra is ragaszkodott a kétoldalú kereskedelmi deficit csökkentésének gondolatához, kormányának "tarifaháborúja" többnyire a már ismert célok (azaz Peking rávétele a szubvenciók csökkentésére, a szellemi tulajdon ellopásának megszüntetésére, a nem vámjellegű akadályok megszüntetésére stb).

Trump kereskedelmi stratégiájának ez az aspektusa a kitűzött célokhoz képest kevés eredményt hozott. Annak ellenére azonban, hogy nem történt előrelépés a reformok kikényszerítése vagy a kereskedelmi hiány csökkentése terén, a 2018-ban és 2019-ben bevezetett vámoknak más tartós hatásai lehetnek. Ha a vámok mindegyike vagy egy része állandóvá válik, akkor valószínűleg korlátozni fogják a kínai export jövőbeli növekedését abba az országba, amely még mindig az áruk egyetlen legnagyobb piaca.⁸² A tartós importkorlátok, vagy akár az esetleges jövőbeli bevezetésükkel kapcsolatos fokozott bizonytalanság is erősítheti az amerikai és külföldi vállalatok ösztönzését arra, hogy ellátási láncok egy részét más országokba helyezték át.⁸³ Ezek a hatások külön-külön és együttesen is hozzájárulhatnak Kína általános növekedésének lassulásához.⁸⁴

A Trump-kormányzat politikájának másik elemét, a Kína amerikai technológiához való hozzáféréseinek korlátozására irányuló erőfeszítéseket szintén két különböző nézőpontból lehet vizsgálni. Az amerikai szellemi tulajdon állítólagos ellopása vagy erőszakos elsajátítása miatt kivetett vámok mellett a Huawei-nek és más kínai vállalatoknak szánt kritikus technológiák exportjának ellenőrzése, a kínai gyártmányú berendezések használatát tiltó rendeletek a

Az amerikai távközlési hálózatok, a kínai cégek által az amerikai technológiai vállalatokba tervezett közvetlen befektetések szigorúbb vizsgálata, valamint egyes kínai kutatók vízumkorlátozásai mind-mind Peking rossz viselkedésére adott válaszlépéseként kerültek nyilvánosságra. A probléma ily módon történő megfogalmazásának az volt a következménye, hogy ha a kínai gazdasági szereplők csak

nem szegik meg a szabályokat, az amerikai kormányzat nem lenne kifogása az ellen, hogy úgy kezelje őket, mint bármely más külföldi szervezetet.

Valójában persze úgy tűnik, hogy a Trump-kormányzat számos tisztviselője már a kezdetektől fogva felismerte, hogy egy ilyen kimenetel nemcsak valószínűtlen, hanem stratégiai okokból nem is kívánatos. Amint azt az amerikai kereskedelmi képviselő 2018-as részletes vádirata a Bei-jing kifogásolható technológiabeszerezési és promóciós politikájáról világossá tette, ezek a gyakorlatok a Kínai Kommunista Párt rezsimjének mélyen beágyazott struktúrája, jellege és céljai megnyilvánulásai.⁸⁵ Még a névlegesen magánszereplők is végső soron a pártállam ellenőrzése alatt állnak. A katonai-polgári fúzió doktrínájával a rezsim szándékosan eltörölte a különbséget a korábban talán különálló szféráknak tekintett területek között. Peking a ~~külső~~ technológiákban való előnyszerzést - bármilyen eszközzel - alapvető részének tekinti annak a stratégiának, amellyel végül mind a kereskedelmi, mind a katonai fölényt el akarja érni az Egyesült Államokkal szemben.

Kína a jelenlegi formájában tehát képtelen a globális kereskedelmi rendszer szabályai szerint játszani, legalábbis az Egyesült Államok és más fejlett demokráciák értelmezésében. Ráadásul, még ha Peking javítana is viselkedésén a peremterületeken, a rendszer tágabb céljainak természetét tekintve az Egyesült Államoknak még mindig jó stratégiai okai lennének arra, hogy lassítani akarja Kína ~~előrelépését~~ és meg akarja őrizni saját előnyeit. Bár a Trump-kormányzat nem fogadta el teljesen és nyíltan, ez egy mélyebb indok Kína technológiához való hozzáféréseinek szűkítésére.

E sorok írásakor (2021/22 tél) a Biden-adminisztráció szinte az összes vámot, exportellenőrzést és egyéb intézkedést, amelyet elődjétől örökölt, a helyén hagyta. A tisztviselők kifejezték ~~az~~ óhajukat, hogy "ne gerjesszék a kereskedelmi feszültségeket", de azt is elismerték, hogy Kína "tervei nem tartalmaznak olyan értelmes reformokat", amelyek szükségesek lennének az amerikai aggodalmak eloszlátásához.⁸⁶ A

82 2019-ben az Egyesült Államok a kínai export közel 17 százalékát szívtá fel. "China Trade Balance, Exports and Imports by Country and Region 2019," World Integrated Trade Solution, <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CHN/Year/2019/TradeFlow/EXPIMP>.

83 A közgazdászok között vita tárgyát képezi az amerikai vámok ellátási láncokra gyakorolt eddigi hatása, valamint az a kérdés, hogy hogyan lehet a legjobban elkülöníteni ezeket a hatásokat a COVID-19 pán- demik hatásaitól. Szkeptikus értékelésért lásd Jack Zhang és Samantha Vortherms,

"Unstoppable Force Meets an Immovable Object: U.S.-China Supply Chains in the Age of Decoupling," *Asia Dispatches*, Wilson Center, 2021. augusztus 10., <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/unstoppable-force-meets-immovable-object-us-china-supply-chains-age-decoupling>.

84 Bár a Trump-kormányzat tisztviselői nyíltan beszéltek arról, hogy egyes ellátási láncokat Kínából kívánják áthelyezni, ezt általában úgy fogalmazták meg, mint az ellátási zavarokkal szembeni sebezhetőség csökkentésére és a gyártási kapacitás Egyesült Államokba való "áthelyezésének" ösztönzésére irányuló erőfeszítést, nem pedig mint Kína hosszú távú növekedésének lassítására tett kísérletet. Lásd Humeyra Pamuk és Andrea Shalal, "Trump Administration Pushing to Rip Global Supply Chains from China: Officials," *Reuters*, 2020. május 4., <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-usa-china-idUSKBN22G0BZ>.

85 "Findings of the Investigation into China's Acts, Policies, and Practices Related to Technology Transfer, Intellectual Property, and Innovation Under Section 301 of the Trade Act of 1974," Office of the United States Trade Representative, Executive Office of the President, 2018, <https://ustr.gov/sites/default/files/Section%20301%20FINAL.PDF>.

86 "Remarks as Prepared for Delivery of Ambassador Katherine Tai Outlining the Biden-Harris Administration's 'New Approach to the U.S.-China Trade Relationship'," Office of the United States Trade Representative, 2021. október 4., <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/speeches-and-remarks/2021/october/remarks-prepared-delivery-ambassador-katherine-tai-outlining-biden-harris-administrations-new>.

A kormányzat nyilvánvalóan azt reméli, hogy a barátokkal és szövetségesekkel való szorosabb együttműködés révén elegendő többoldalú nyomást tud mozgósítani ahhoz, hogy sikerrel járjon ott, ahol Trump egyoldalú taktikája kudarcot vallott. Addig is valószínűleg az erősebb védekező intézkedések és az amerikai és a kínai gazdaság közötti nagyobb fokú elkülönülés lesz a napirenden. Ami a technológiát illeti, Gina Raimondo kereskedelmi miniszter már elég nyersen kijelentette, hogy az Egyesült Államoknak együtt kell működni Európával, hogy "lelassítsa Kína innovációs ütemét"⁸⁷.

Friction over economic issues and rising geopolitical tensions constricted flows of trade and investment between the United States and China but they have not brought them to a halt.

Késve és vonakodva az amerikai politikusok tehát kezdenek úgy gondolkodni a Kínával való gazdasági kapcsolatokról, ahogyan azt pekingi kollégáik mindig is tettek: mint a hatalomért folytatott átfogó küzdelem egy újabb színteréről, és ezért mint olyan területről, ahol a cél a relatív, nem pedig az abszolút nyereség elérése kell, hogy legyen.

Alternatív jövőképek

A világgazdaság fejlődése a második világháború vége óta a legtöbb fontos tekintetben azt a pályát követte, amelyet Gilpin közel fél évszázaddal ezelőtt felvázolt. Amikor Hűgvdra, az Egyesült Államok nyitott nemzetközi gazdaság kiépítésére törekedett, először a fejlett ipari demokráciák között, majd globális szinten. Ennek során a liberális amerikai hegemon lehetővé tette és ösztönözte más nemzetek gyors növekedését, még akkor is, ha ez gazdasági dominanciájának relatív csökkenését eredményezte. Ez az erózió

tolerálható volt, amikor a potenciális kihívók az Egyesült Államoktól biztonságuk szempontjából függő (és így az Egyesült Államok pozíciójának megerősítését segítő kiigazításokra irányuló nyomásnak kitett) demokráciák voltak, és amikor világossá vált, hogy egyikük sem ~~hált~~ valószínűleg az Egyesült Államok elsőségére.

Kína különbözik mind gazdaságának abszolút mérete, mind pedig - ami még ennél is fontosabb - a rendszer jellege és céljainak természete miatt.

Amint az elmúlt néhány évben nyilvánvalóvá vált attitűdök és politikák változása is mutatja, az Egyesült Államok mostanra

A világgazdaságban elfoglalt vezető pozíciójának erőteljesebb védelme felé halad a felemelkedő Kína jelentette kihívással szemben. Milyen hatással lesz a két hatalom közötti verseny a világgazdaság szerkezetére és működésére?

1. Deglobalizáció

A hegemon stabilitás elmélete azt feltételezi, hogy egy nyitott nemzetközi kereskedelmi rendszer kiépítéséhez egyetlen túlsúlyos hatalomra van szükség, és azt jósolja, hogy bár nem elkerülhetetlen, a hegemon relatív hanyatlása valószínűleg rendszerszintű változásokhoz vezet.

bontás és lezárás. Szélsőséges esetben a nyitott világgazdaság teljesen összeomolhat, és államok összességére eshet szét, amelyek mindegyike autarkióra vagy szűk nemzeti önállóságra törekszik. Bár az elmúlt 200 év során a nyitottság mértéke ingadozott, csak az 1929 és 1945 közötti időszak közelíti meg a teljes szétfűzöttséget, és még akkor is jelentős kereskedelem folyt több blokk tagjai között, a háború alatt pedig a szemben álló szövetségeken belül is.

A kifejezés néhány meglehetősen laza használata ellenére jelenleg nincs okunk arra számítani, hogy a lefelé ívelő tendenciát valami olyan irányba vinnénk, amit pontosan "deglobalizációnak" lehetne nevezni. A 2008-2009-es pénzügyi válság óta a nemzetközi kereskedelem növekedési üteme lelassult, és a kereskedelemnek a világ össztermeléséhez viszonyított aránya kiegyenlítődött. Ennek ellenére a kereskedelem volumene és értéke továbbra is hatalmas, és a kereskedelem részesedése a globális GDP-ből csak kismértékben csökkent a történelmi csúcshoz képest, amely 60 százalék körüli volt.⁸⁸

Bár a COVID-19 világjárvány kezdetben éles visszaesést okozott a globális kereskedelemben, teljes hatása...

87 Amanda Macias és Kayla Tausche, "U.S. Needs to Work with Europe to Slow China's Innovation Rate, Raimondo Says," *CNBC*, 2021. szeptember 28., <https://www.cNBC.com/2021/09/28/us-needs-to-work-with-europe-to-slow-chinas-innovation-rate-raimondo-says.html>.

88 Lásd Peter A.G. van Bergeijk, "A deglobalizáció küszöbén ... . Again," *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 11, no. 1 (March 2018), 59-72, <https://academic.oup.com/cjres/article-abstract/11/1/59/4821285?redirectedFrom=fulltext>; és Alicia García Herrero, "From Globalization to Deglobalization: Zooming Into Trade," *Las Claves de la Globalización 4.0*, 2020. február 3., <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2020/02/Globalization-desglobalization.pdf>.

a hatások valószínűleg nem lesznek tartósak.⁸⁹ Az egészségügyi feltételek javulásával a gyárak és a közlekedési hálózatok normálisabban fognak működni, és a kereskedelem tovább fog növekedni. Ami a világválság elhúzódó politikai utóhatásait illeti: Az a felfedezés, hogy nagymértékben függenek a személyi védőfelszerelések és gyógyszerek importjától, különösen Kínából, számos demokratikus országot arra készítetett, hogy elkezdje megvizsgálni a hazai termelési kapacitás növelésének lehetőségét ezen alapvető cikkek tekintetében, vagy legalábbis igyekszik diverzifikálni a beszállítókat.⁹⁰ Ez azonban messze áll a teljes autarkia iránti törekvéstől.

A gazdasági kérdésekkel kapcsolatos súrlódások és a növekvő geopolitikai feszültségek korlátozták az Egyesült Államok és Kína közötti kereskedelmi és befektetési forgalmat, de nem állították le azokat.⁹¹ Még ha ez meg is történne, a korábbi amerikai-kínai kereskedelem egy része nem egyszerűen elpárologna, hanem más országokba irányulna át. Bár a vámokhoz való visszatérés és a többoldalú szerződésektől és intézményektől való elfordulás a Trump-évek alatt markáns eltérést jelent a második világháború utáni trendektől, az Egyesült Államok nem fogadta el a protekcionizmust úgy, mint a két világháború közötti időszakban. A kereskedelem támogatottsága továbbra is magas a közvélemény körében, és még inkább azon számos amerikai iparág körében, amelyek továbbra is profitálnak belőle.⁹² Peking a maga részéről igyekszik a fejlett demokráciák piacaihoz, technológiáihoz és tőkéjéhez való hozzáférést a lehető leghosszabb ideig biztosítani. Ezen okok miatt az amerikai-kínai kereskedelem, vagy általában a globális kereskedelem teljes összeomlása valószínűtlennek tűnik.

Valószínűtlen, de nem lehetetlen. A két hatalom közötti tényleges lövöldözős háború - például egy Tajvan miatti összecsapás - valószínűleg kereskedelmi embargókkal, pénzügyi szankciókkal és a tengeri kereskedelem súlyos zavarásával járna. Ahogy 1914-ben történt, a nagyhatalmi háború hirtelen és véres véget vethetne a globalizáció második korszakának.

2. Reglobalizáció

Az elmélet azt sugallja, hogy lehetséges lehet egy nyitott globális gazdasági rendet előzetesen fenntartani, még egy hegemon relatív hanyatlása esetén is, feltéve, hogy a rendszer főbb tagjai együttműködnek, és különösen, ha képesek a multilaterális intézményeket használni a kommunikáció fokozására és az együttműködés lezárására. Talán a jelenlegi Kereskedelmi Világszervezet-központú rendszer megmenthető, ha az Egyesült Államok lemond az egyoldalúságról, Kína vállalja, hogy a liberalizáció útját követi, és minden fél beleegyezik a meglévő vitarendezési mechanizmusok megerősítésébe és a döntések betartásába.

A legtöbb mainstream közgazdász és kereskedelmi szakértő kétségtelenül ezt a megoldást részesítené előnyben, de jelenleg nagyon valószínűtlennek tűnik. Peking kereskedelmi, ipari és technológiai promóciós politikája nem hibák vagy félreértések eredménye. Szándékosan úgy tervezték, hogy megerősítsék a kommunista pártot otthon, és növeljék hatalmát a világ színpadán. Lehet, hogy a kínai vezetők hajlandóak felszines engedelmük reményében, hogy az amerikai felet önelégültségbe ringatják, de ahogy Katherine Tai amerikai kereskedelmi képviselő egy nemrégiben elhangzott beszédében rámutatott, "terveik nem tartalmaznak érdemi reformokat" az "államközpontú gazdasági rendszerükben".⁹³ Ennek a ténynek a növekvő tudatosítása csökkenti annak valószínűségét, hogy az Egyesült Államok felhagy védőintézkedéseivel és visszatér a szokásos üzletmenethez.

A hidegháborús időszak részlegesen nyitott rendje az 1970-es és 1980-as években sem bomlott fel, még akkor sem, amikor az amerikai hegemonia erodálódni látszott. Ez azonban, mint láttuk, inkább az amerikai dominancia fennmaradásával függött össze a nyugati rendszeren belül, a rendszer tagjainak közös ideológiai vagy "társadalmi céljaival" és a közös ellenség folyamatos jelenlétével, mint az erős multilaterális intézmények független koordinációs funkciójával.

89 Zachary Karabell, "A koronavírus elhozza a globalizáció végét? Don't Count on It," *Wall Street Journal*, 2020. március 20., <https://www.wsj.com/articles/will-the-coronavirus-bring-the-end-of-globalization-dont-count-on-it-11584716305>. Miután a világválság első hónapjaiban meredeken zsugorodott, az áruforgalom volumene 2020 második felében gyorsan visszapattant, majd 2021 vége felé ismét lassulni kezdett az ellátási lánc problémái és az Omicron változat érkezése miatt. "Merchandise Trade Volume Declined in Q3 While Trade Values Continued to Rise," World Trade Organization, 2021. december 20., https://www.wto.org/english/news_e/news21_e/stat_20dec21_e.htm.

90 Lásd például Keith Bradsher, "China Dominates Medical Supplies, in this Outbreak and the Next," *New York Times*, 2020. július 5., <https://www.nytimes.com/2020/07/05/business/china-medical-supplies.html>; valamint Oliver Wright és Lucy Fisher, "Boris Johnson Wants Self-Sufficiency to End Reliance on Chinese Imports," *The Times*, 2020. május 22., <https://www.thetimes.co.uk/article/boris-johnson-wants-self-sufficiency-to-end-reliance-on-chinese-imports-bmlxn18jl?region=global>.

91 A vámháború 2018-as kitérését követően a Kínába irányuló amerikai export 120 milliárd dollárról 106 milliárd dollárra esett vissza 2019-ben, mielőtt visszaemelkedett volna a

Amerika és Kína növekvő rivalizálása és a globalizáció jövője

124 milliárd dollárra 2020-ban, míg az import 539 milliárd dollárról 451 milliárd dollárra 431 milliárd dollárra zsugorodott. "Trade in Goods in Trade with China", U.S. Census Bureau, <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>.

92 Bár a kereskedelmi háború és a világjárvány során csökkent a támogatottság, a legutóbbi felmérések azt mutatják, hogy a megkérdezettek közel kétharmada még mindig úgy látja, hogy a kereskedelem "lehetőséget jelent a gazdasági növekedésre". Mohamed Younis, "Sharply Fewer in U.S. View Foreign Trade as Opportunity," *Gallup*, március 31, 2021, <https://news.gallup.com/poll/342419/sharply-fewer-view-foreign-trade-opportunity.aspx>.

93 "Katherine Tai nagykövet asszony átadására előkészített megjegyzések a Biden-Harris-kormányzat "új megközelítése az USA és Kína közötti kereskedelmi kapcsolatokban" című előadásához."

A helyzet ma nyilvánvalóan nagyon más. Kína továbbra is hasznos húz a jelenlegi szabályok és eljárások kihasználásából, és az Egyesült Államoknak - egyedül eljárva - nincs elég befolyása ahhoz, hogy rávegye Kínát, hogy változtasson a szokásain. A meglévő intézmények túl gyengék ahhoz, hogy kikényszerítsék a folyamatos nyitottságot, de a hatalomnak a jelenlegi rendszeren belüli szétszóródása, valamint a kommunista pártrendszer és a rendszer többi vezető tagjának értékei közötti eltérés nagyon megnehezíti új intézmények létrehozását. Az a felvetés, hogy Kína és a fejlett ipari demokráciák valahogy félre tudnák tenni nézeteltéréseiket, és képesek lennének közösen egy új globális rendet felépíteni, amely a "fenntarthatóság elvének közös felismerésén" alapulna, a legjobb esetben is csak fantáziálásnak tűnik.⁹⁴

Bár a jelenlegi nemzetközi gazdasági rendszer teljes összeomlása valószínűtlen, legalábbis rövid távon, de a Trump előtti *status quo*-hoz való visszafordulás is valószínűtlen. Ahelyett, hogy megfiatalodna, valószínűbbnek tűnik, hogy a Kereskedelmi Világszervezet és más multilaterális intézmények még egy ideig fennmaradnak, csökkentettségük ellenére és az alkalmi reformtörekvések ellenére. A globalizáció második korszakának ezeket az elhalványuló maradványait új, kisebb csoportosulások fogják kiegészíteni, és végül talán felváltják majd egy kevésbé teljesen integrált, jobban szegmentált világ gazdaság főbb szereplői köré szerveződő új, kisebb csoportosulások. E csoportosulások lehetséges formáját és összetételét az alábbi 4. és 5. forráskönyv tárgyalja.

3. Hegemónia kínai jellemzőkkel (Globalizáció 3.0)

A történelem során az egyik hegemon hanyatlását végül egy új hegemon felemelkedése követte, leggyakrabban egy rendszerváltó háborút követően.⁹⁵ A brit hegemoniából az ~~amika~~ való átmenet, az egyetlen ilyen váltás, amely az elmúlt két évszázadban bekövetkezett, ritka békés kivételt képez ez alól a szabály alól. Ezt a bravúrt nagyrészt a két ország közötti kulturális és ideológiai konvergencia növekvő érzése tette lehetővé.

hatalmak, az ellenkezője annak, ami most az Egyesült Államok és Kína között történik.⁹⁶

Még ha mindkét ország visszatér is a pándemikus növekedés előtti pályájára, és feltételezve, hogy mind egy nagyobb háború, mind pedig egy akaratlagos, harmonikus átadás-átvétel nem valószínű, a kínai hegemonia új korszaka csak évek, sőt évtizedek múlva alakulhat ki. Ha viszont az Egyesült Államok okosan kilábal a jelenlegi válságból, miközben Kína növekedése továbbra is lassul, a két gazdaság közötti átmenet a jövőbe tolódhat.⁹⁷ Az a tény, hogy az Egyesült Államok a nyers gazdasági képességein túlmenően továbbra is rendelkezik a Susan Strange politológus által "strukturális hatalomnak" nevezett egyéb formákkal is (beleértve a nemzetközi pénzügyekben és a tudástermelésben betöltött domináns szerepét), tovább növelheti globális hegemon szerepét.⁹⁸ Kína képtelensége, hogy "egy alternatív nemzetközi rendet támogató, meggyőző víziót vagy ideológiát" terjesszen elő, szintén megnehezíti Peking számára, hogy olyan "kontinentális hegemon" koalíciót gyűjtsön össze, amellyel felgyorsíthatná az amerikai túlsúly megszűnését.⁹⁹

Ezeket a fenntartásokat szem előtt tartva még mindig hasznos spekulálni egy jövőbeli, Kína által vezetett nemzetközi gazdasági rend lehetséges jellemzőiről. Az első dolog, amire emlékeztetni kell, hogy a hegemonia és a nyitottság nem feltétlenül jár együtt. Nagy-Britannia és az Egyesült Államok azért építettek liberális elveken alapuló nyitott rendszereket, mert ők maguk is liberális hatalmak voltak. Az általuk létrehozni kívánt nemzetközi rendszerek lényegében azoknak az elveknek a kivételései voltak, amelyekre hazai rendszereik épültek. Ha a liberális hegemonok liberális rendeket építenek, akkor logikus, hogy egy illiberális hegemon egy illiberális rendet akar felépíteni, olyat, amely - ahogy Gilpin sugallja - jobban hasonlít egy őszintén hierarchikus, birodalmi rendszerre.

A Hszi Csin-ping által követett politika ad némi támpontot arra vonatkozóan, hogyan nézhet ki egy jövőbeli kínai központú globális gazdasági rend. A globalizáció védelmezőjeként és a kölcsönösség nagyraavagyó támogatójaként magára vállalt szerepe ellenére is

94 James, "Deglobalizáció mint globális kihívás", 10.

95 Lásd Gilpin, *War and Change*.

96 Lásd Kori Schake, *Biztonságos átjárás: The Transition from British to American Hegemony* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2017).

97 Lásd például: Clay Chandler és Grady McGregor, "When Will China Overtake the U.S. as the World's Largest Economy?". Talán soha", "

Fortune, 2021. szeptember 28., <https://fortune.com/2021/09/28/china-economy-gdp-overtake-us-when-ever/>.

98 Lásd Susan Strange, "The Persistent Myth of Lost Hegemony", *International Organization* 41, no. 4 (1987 őszi): 551-74, <https://www.jstor.org/stable/2706758>.

99 Bentley B. Allan, Srdjan Vucetic és Ted Hopf, "Az identitás elosztása és a nemzetközi rend jövője: China's Hegemonic Prospects," *International Organization* 72, no. 4 (Fall 2018): 863, <https://doi.org/10.1017/S0020818318000267>. Arról, hogy Kína hogyan törekedhet arra, hogy fokozatosan erodálja az amerikai vezetésű rendet, lásd Daniel W. Drezner, "Counter-Hegemonic Strategies in the Global Economy", *Security Studies* 28, no. 3 (2019): 505-31, <https://doi.org/10.1080/09636412.2019.1604985>.

előnyös, "mindenki számára előnyös" gazdasági együttműködést, a Kínai Kommunista Párt rezsimje valójában az egyoldalúbb megállapodásokat részesíti előnyben. Valójában, összhangban Peking zéróösszegű gazdasági megközelítésével, politikájának szellemiségét pontosabban a "nyitottság neked, de nekem nem" szlogenrel lehet összefoglalni. A párt célja, hogy a lehető legnagyobb hozzáférést biztosítsa más országok piacihoz, áruhoz, tőkéjéhez, technológiájához, adataihoz és erőforrásaihoz, miközben fenntartja magának a jogot, hogy a saját gazdaságához való hozzáférésüket szabályozza. Ahelyett, hogy hagyná, hogy a piaci erők szabad játéka és a komparatív előnyök elve határozza meg az ipari kapacitások nemzetközi elosztását, tudatosan törekszik a "nemzeti bajnokok" kiépítésére, segítve őket a kritikus technológiák megszerzésében és "honosításában", és támogatva erőfeszítéseiket, hogy uralják a csúcstechnológiát képviselő termékek hazai és globális piacait.

Xi nemrégiben bejelentett "kettős forgalom" stratégiája azt jelzi, hogy Kínát tovább kívánja terelni azon az úton, amelyen már elindult: a jövőbeni növekedést a hazai és a feltörekvő gazdaságoktól való függőség növelésével kívánja táplálni, miközben csökkenti az Egyesült Államoktól és más nyugati piacoktól való függőséget (és ezáltal a jövőbeni vámkokkal vagy szankciókkal szembeni sebezhetőséget).¹⁰⁰ Ugyanakkor Xi elsődleges prioritásként kezeli a régóta keresett cél, a nagyobb technológiai önállóság elérését, csökkentve ezzel Kína fogékonyságát a jövőbeni technológiai "blokáddal" szemben.¹⁰¹ Mint mindig, a rezsim gazdaságpolitikáját most is inkább hatalmi megfontolások, mint a jólét alakítják majd. Úgy fogják kialakítani, hogy növeljék Peking befolyását másokra, miközben csökkentik mások képességét, hogy cserébe ellensúlyozó befolyást gyakoroljanak Kínára.¹⁰²

Végül soron Kína azt reméli, hogy a világgazdaság középpontjában és a technológiai ranglétra csúcsán állhat. Ami az Egyesült Államokat illeti, a miniszterelnök szavai szerint

Li Keqiang (H.R. McMaster tábornok, volt nemzetbiztonsági tanácsadó jelentése szerint), a jövőbeni világgazdaságban betöltött szerepe "csupán annyi lesz, hogy Kínát nyersanyagokkal, mezőgazdasági termékekkel és energiával lássa el, amelyekkel a világ élvonalbeli ipari és fogyasztási termékeinek előállításához szükséges üzemananyagot biztosít".¹⁰³

4. Regionális blokkok

Ahelyett, hogy a világgazdaság teljesen szétdarabolódna autark államok gyűjteményére, vagy újra egy integrált egészé állna össze, a világgazdaság egyre különállóbb és különállóbb tömbökre válhatna szét. Gilpin ezt a forgatókönyvet tartotta a legvalószínűbbnek, amikor az 1970-es évek közepén először kezdett el foglalkozni az amerikai hegemonia elmúlásának lehetséges következményeivel. Előre látta, hogy "a domináns gazdasági hatalom hanyatlásával a világgazdaságban

... regionális kereskedelmi tömbökre fragmentálódnak", amelyek mindegyike "a gazdasági hatalom gyakorlása révén" igyekszik ... a kölcsönös függőség előnyeinek növelése és a költségek csökkentése érdekében."¹⁰⁴

Gilpin jóslata korai volt, de bizonyos tendenciák ebbe az irányba mutatnak, különösen a hidegháború vége óta.¹⁰⁵ Az európai politikai döntéshozók az egységes piac létrehozásával és a közös valuta 1992-es bevezetésével igyekeztek megerősíteni versenyképességüket a globalizálódó világban. Az Egyesült Államok 1994-ben az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodással válaszolt, amely tovább csökkentette a Mexikóval és Kanadával a kereskedelem és a beruházások előtt még fennálló akadályokat. Bár az 1990-es évek elején egyesek által várt Japán-központú ökonómikus blokk nem jött létre, az elmúlt 20 évben számos, egymást átfedő megállapodást írtak alá, amelyek elősegítik az ázsiai országok különböző csoportjai közötti kereskedelmet.¹⁰⁶ Annak ellenére, hogy Washington kilépett a Transz-csendes-óceáni Partnerségből,

100 Alicia García Herrero, "Mi áll Kína kettős forgalmi stratégiája mögött?" *China Leadership Monitor*, 2021. szeptember 1., <https://www.prcleader.org/herrero>.

101 Nigel Inkster, "Xi Steers China Towards Economic and Technological Self-Reliance," IISS, 2020. november 11., <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2020/11/china-economic-technological-self-reliance>; és Matt Ho, "Technological Self-Reliance Is at Heart of China's Economic Plans, Says Key Xi Jinping Aide," *South China Morning Post*, 2020. november 22., <https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3110885/technological-self-reliance-heart-chinas-economic-plans-says>.

102 Egy alternatív nézetet és azt a felvetést, hogy Kína jóindulatú, "holland típusú" hegemonná válhat, amelyet a szerzők úgy jellemeznek, hogy "elsősorban semleges, önérdékű, államközpontú gazdasági szándékok motiválják", lásd Lukas K. Danner és Félix E. Martín, "China's Hegemonic Intentions and Trajectory: Will It Opt for Benevolent, Coercive, or Dutch-Style Hegemony?" (Vajon a jóindulatú, kényszerítő vagy holland típusú hegemoniát választja-e?) *Asia and the Pacific Policy Studies* 6, no. 2 (May 2019): 186-207, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/app5.273>.

103 H.R. McMaster, "How China Sees the World", *The Atlantic*, 2020. május, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2020/05/mcmaster-china-strategy/609088/>.

- 104 Gilpin, *U.S. Power and the Multinational Corporation*, 259. és 261. oldal.
- 105 E tendenciák kritikus áttekintését lásd Jagdish Bhagwati, *Termites in the Trading System: How Preferential Agreements Undermine Free Trade* (New York: Oxford, 2008). A nagy regionális kereskedelmi blokkok globális jólétre gyakorolt hatásairól lásd Jeffrey A. Frankel, Ernesto Stein és Shang-Jin Wei, "Continental Trading Blocs: Are They Natural or Supernatural?" in *The Regionalization of the World Economy*, szerk. megj. Jeffrey A. Frankel (Chicago: University of Chicago Press, 1998), 91-120.
- 106 Lásd a Sanjaya Baru és Suvi Dogra (szerk.), *Power Shifts and New Blocs in the Global Trading System* (London: Routledge, 2015) című tanulmányait.

a többi tag egy olyan szabadkereskedelmi övezetet hozott létre, amely a csendes-óceáni perem mindkét oldalán lévő országokat magában foglalja (Átfogó és Progresszív Megállapodás a Csendes-óceánon Átnyúló Partnerségről).¹⁰⁷ Egy másik szabadkereskedelmi megállapodás, amely amerikai részvétel nélkül készül előrehaladni, Kínát, Japánt, Dél-Koreát, Ausztráliát és Új-Zélandot, valamint a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének 10 tagját fogja össze. A Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség a tervek szerint egy ázsiai gazdasági egységet hoz létre, amelynek középpontjában Kína áll, és mérete az Európai Unióhoz vagy az Egyesült Államok-Mexikó-Kanada megállapodáshoz (az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás utódja) hasonlítható.¹⁰⁸

A regionalizációt tovább ösztönözhetik a jelenlegi gazdasági és technológiai trendek, valamint a COVID-19 világjárvány utóhatásai. Már a jelenlegi válság előtt is számos iparágban, többek között az autópárban, a számítástechnikai és az elektronikai iparban a vállalatok elkezdtek rövidebb és regionálisan koncentráltabb ellátási láncokat kiépíteni annak érdekében, hogy "termékeiket a piachoz közel állítsák elő, hogy jobban tudjanak alkalmazkodni a változó fogyasztói kereslethez".¹⁰⁹ Az auto- mációra való fokozott támaszkodás csökkent a munkaerőköltségek közötti különbségek jelentőségét és az egyes termelési létesítmények alacsony bérű országokba való áthelyezésének ösztönzőit. Az additív gyártási (más néven 3D-nyomatási) technikák gazdaságossá teszik majd egyes termékeknek a fogyasztás helyén vagy annak közelében történő előállítását, miközben egyes gyártási folyamatok egyszerűsödnek. Lehetőség nyílik például arra, hogy a korábban esetleg egymástól távol eső helyeken gyártott, majd összeszerelt alkatrészek összességét egyetlen öntvényből készült alkatrésszel helyettesítsék.¹¹⁰

A közelmúlt eseményei rávilágítottak a globális ellátási láncok törékenységére a fertőző betegségek okozta zavarok miatt. A világjárvány világossá tette a Kínától való túlzott függőséggel járó ~~különleges kockázatokat is.~~ Az éghajlatváltozás más típusú természeti katasztrófák gyakoriságát is növelheti, beleértve a súlyos időjárási eseményeket, amelyeknek lokálisabb hatásai lehetnek. Ezek a megfontolások számos vállalatot arra készítenek, hogy felülvizsgálja a

módosítják stratégiájukat, egyes esetekben Ázsián belül diverzifikálják, más esetekben pedig "áthelyezést" vagy "majdnem áthelyezést" fontolgatnak Európába és Észak-Amerikába.¹¹¹ Az amerikai-kínai kapcsolatok további romlása, amelyet talán az Egyesült Államok és Európa közötti kereskedelmi és egyéb kérdésekkel kapcsolatos feszültségek növekedése kísér, tovább erősítheti a regionalizáció irányába mutató tendenciákat, mivel minden blokk megpróbálja megvédeni saját iparágait, előmozdítani az általa preferált szabványokat és biztosítani a piacát.

Az élesebben körülhatárolt öko- nomikus blokkok létrehozása nemcsak azt igényelné, hogy a ~~trkcsökkentsék~~ a kereskedelem előtt még fennálló akadályokat egymás között, hanem azt is, hogy emeljék a nem tagokkal szembeni akadályokat. Ez a kölcsönösség multilaterális elvétől való eltérést jelentené, és véget vetne minden olyan előfeszítésnek, amely egy teljesen nyitott és mindenre kiterjedő globális kereskedelmi rendszer előmozdítására irányulna. Mivel Kína feltételezett tömbje olyan országokat tartalmazna, amelyek jelenleg is

Az Egyesült Államok szövetségesei (mint Japán, Dél-Korea és Ausztrália), valamint mások, akik óvakodnak attól, hogy túlságosan a kínai ölelésbe vonuljanak (mint India, Szingapúr és Vietnam), Pekingnek különleges kihívásokkal kell szembenéznie, ha másokat is rá akar venni, hogy belegegyezzenek ebbe a további nagy lépésbe. Ha azonban sikerrel jár, akkor a gazdasági kapacitások olyan hatalmas csoportosulását hozza létre, amelyben ő a domináns szereplő, és amelyből az Egyesült Államok nagyrészt kizárva található magát.

5. Értékalapú blokkok (Globalizáció 2.5)

A végső alternatív jövő egy olyan világ lenne, amelyben Európa, Ázsia és a nyugati félteke fejlett ipari demokráciái szabadkereskedelmi övezetet és talán egy teljes gazdasági blokkot alkotnak. Ehhez a törekvéshez részben vagy ~~egészben csatlakozhatna néhány demokratikus,~~ de kevésbé fejlett ország (mint India), és esetleg egy maroknyi olyan ország, amely sem nem demokratikus, sem nem magasan fejlett (mint Vietnam), vagy magasan fejlett, de nem demokratikus (mint Szingapúr). Ahogy a címke is sugallja, egy ilyen csoportosítás hasonlítana arra a részleges, "nyugati" rendszerre, amelyet az Egyesült Államok segített kiépíteni a hidegháború alatt. Elődjéhez hasonlóan ez a tömb is elsősorban

- 107 Zachary Torrey, "TPP 2.0: The Deal Without the US", *The Diplomat*, 2018. február 3., <https://thediplomat.com/2018/02/tpp-2-0-the-deal-with-out-the-us/>.
- 108 Yen Nee Lee, "A világ legnagyobb kereskedelmi megállapodása januárban lép hatályba. The U.S. Won't Be Part of It," *CNBC*, 2021. november 3., <https://www.cnbc.com/2021/11/03/worlds-largest-trade-deal-rcep-to-come-into-force-in-january-2022.html>; és "About CPTPP and RCEP," U.S.-ASEAN Business Council, utolsó frissítés 2021. április 6., <https://www.usasean.org/regions/tpp/about>.
- 109 Finbarr Bermingham, "Kereskedelmi háború, deglobalizáció és technológia: Can Container Shipping Weather the Storm?" *South China Morning Post*, 2019. július 17., <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3018843/trade-war-deglobalisation-and-technology-can-container>.
- 110 T.X. Hammes, "A globalizáció vége? The International Security Implications," *War on the Rocks*, 2016. augusztus 2., <https://warontherocks.com/2016/08/2016/08/the-end-of-globalization-the-international-security-implications/>.
- 111 Lásd Patrick Van den Bossche, Yuri Castaño, et al., "Trade War Spurs Sharp Reversal in 2019 Reshoring Index, Foreshadowing COVID19 Test of Supply Chain Resilience," Kearney, 2020. április, <https://www.kearney.com/operations-performance-transformation/article/?/a/trade-war-spurs-sharp-reversal-in-2019-reshoring-index-foreshadowing-covid-19-test-of-supply-chain-resilience-full-report>.

a világ gazdagságának és technológiai kapacitásának jelentős részét birtokolná, bár nem kizárólagosan a demokráciákból. Az Európai Unió, az Egyesült Államok-Mexikó-Kanada megállapodás, az Átfogó és Progresszív Megállapodás a Transz-csendes-óceáni Partnerségről, valamint India és Dél-Korea országai együttesen ma a globális GDP több mint 60 százalékát adják, szemben Kína 17 százalékával.

¹¹² Egy ilyen módon szervezett új kereskedelmi blokk számos gazdasági és stratégiai előnnyel járna az Egyesült Államok és partnerei számára. Bár a becslések eltérőek, egy elsősorban fejlett ipari demokráciákból álló "mega szabadkereskedelmi megállapodás" létrehozása valószínűleg növelné valamennyi tagjának növekedési ütemét, miközben átirányítaná a kereskedelem egy részét, amely egyébként Kínába irányulna. Egy ilyen megállapodás tehát mind az abszolút, mind a relatív nyereséget elősegítené, javítva a tagállamok polgárainak jólétét, miközben növelné növekedési rátájukat Kína növekedési rátájához képest. Ennek stratégiai jelentősége lenne: Még ha Kína továbbra is gyorsabban növekszik is, mint a fejlett demokráciák, a növekedési ráták közötti különbség szűkítése segítené őket abban, hogy meghosszabbítsák azt az időszakot, amelyben előnyben vannak a teljes kibocsátás (a globális GDP-ben való részesedés) tekintetében, és így a globális GDP-hez viszonyítva a potenciális hatalom felette. ¹¹³

Feltételezve, hogy képesek összehangolni negotizáló álláspontjukat, egy demokratikus kereskedelmi blokk tagjai együttesen befolyásolhatnák Pekinget, azzal fenyegetve, hogy megtagadják vagy korlátozzák a közös piacra való ~~hajt~~ ha az nem hajlandó módosítani merkantilista kereskedelmi és iparpolitikáját. Idővel a tartós kollektív nyomásgyakorlásnak sikerülhet kikényszerítenie azokat a változásokat, amelyeket a türelmes tárgyalások és az egyoldalú amerikai fellépés eddig nem tudott elérni. Bár a piacok összeolvadása nem lenne szükséges e cél eléréséhez, a szorosabb integráció megkönnyítené a demokráciák számára, hogy összehangolják a technológiatranszferrel, az exportellenőrzéssel és a tervezett kínai befektetések átvilágításával kapcsolatos politikájukat. A véleménynyilvánítás szabadságára, az adatvédelemre, a kiberkémkedésre és más veszélyes tevékenységekre vonatkozó egyezményes normák szintén eredményezhetnék a következők kialakítását

a "schengeni megállapodás digitális változata", egy demokratikus "digitális blokk, amelyen belül az adatok, szolgáltatások és termékek szabadon áramolhatnak" ¹¹⁴.

Miután a demokráciák megpróbálták Kínát egy nyitott globális rendbe integrálni abban a reményben, hogy ezáltal viselkedése jobban megfelel a liberális elveknek, valójában egy olyan részleges rendszerbe esnének vissza, amelynek határain belül ezeket az elveket betartják és megvédik. Benn Steil gazdaságtörténész összehasonlította ezt a lépést - az általa "Egy világ" modelltől a "Két világ" modellre - azzal a lépéssel, amelyet az Egyesült Államok és szövetségesei tettek az 1940-es évek végén, miután világháborúvá vált, hogy a Szovjetunió elutasította "a liberális rend alapvető amerikai elképzelését". ¹¹⁵ A hidegháborús elődjéhez hasonlóan az így kialakuló rendszer is egy nagyobb globális gazdaságba ágyazódik. A hidegháborúval ellentétben a Kína és a demokráta blokk közötti kereskedelmi és befektetési forgalom folytatódna, de szigorúbb, szigorúbb ellenőrzés és szabályozás mellett.

Következtetés

A deglobalizáció és a kínai hegemonia kedvezőtlen gazdasági és stratégiai következményekkel járna az Egyesült Államok számára, de - legalábbis jelenleg - egyik kimenetel sem tűnik túl valószínűnek. A reglobalizáció kívánatos lehet, de csak akkor, ha olyan mélyreható változásokkal járna együtt a kínai belső rendszerben, amelyek jelenleg túlmutatnak a lehetőségeken. Erősebb, kizárólagosabb regionális blokkok könnyebben elképzelhetők, beleértve egy olyan Kína-központú ázsiai rendszert, amely marginalizálná az Egyesült Államokat, és komoly károkat okozna jövőbeli jólétének és biztonságának.

Az itt vizsgált különböző alternatívák közül egy új, részlegesen liberális rendszer szolgálná leginkább az amerikai érdekeket. Az, hogy egy ilyen rendszer kiépíthető-e, és ha igen, hogyan, olyan kérdések, amelyek kívül esnek e dolgozat keretein, de némi mozgás ebbe az irányba már látható. A "szétkapcsolódásról" szóló hírek talán túlzóak, de az áruk, a tőke és a technológia áramlása az Egyesült Államok között

112 A Világbank DataBank honlapjáról származó adatok: <https://databank.worldbank.org/home.aspx>.

113 Lásd a következő írást: Ashley J. Tellis, "The Geopolitics of the TTIP and the TPP," in *Power Shifts and New Blocs*, szerk. Baru és Dogra, 93-120.

114 Richard A. Clarke és Rob Knake, "The Internet Freedom League", *Foreign Affairs* 98, no. 5 (2019. szeptember/október): 185, <https://www.foreignaffairs.com/articles/2019-08-12/internet-freedom-league>.

115 Benn Steil, "Models for a Post-COVID US Foreign Economic Policy", in *COVID-19 and World Order: The Future of Conflict, Competition, and Cooperation*, szerk. Hal Brands és Francis J. Gavin (Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 2020), 200.

és Kína között mindazonáltal az elmúlt néhány évben jelentős szakadás következett be,¹¹⁶ és a két ország közötti nagyobb, stratégiaileg motivált elkülönülés tendenciája valószínűleg erősödni fog, ahogy a köztük lévő geopolitikai feszültségek növekednek. Bár egyelőre kevésbé intenzívek, a Kína és néhány más fejlett ipari partnere közötti kereskedelmi súrlódások is egyre nyilvánvalóbbá váltak.¹¹⁷ Eközben az amerikai és az európai tisztviselők elkezdtek szorosabban együttműködni egymással, és Japánnal közösen védekeznek Peking merkantilizmusa ellen.¹¹⁸

A fejlett ipari demokráciák gazdaságainak jobb integrálására és Kínától való bizonyos fokú elszigetelésére irányuló további erőfeszítések kétségtelenül komoly ellenállásba ütköznek majd: az Egyesült Államokon belül és - különböző mértékben - szövetségesei és partnerei részéről, nem beszélve magának Pekingnek az ellenállásáról. Minél magasabbak az új blokkot elválasztó akadályok, annál nagyobb a korábbi kereskedelmi és beruházási minták megzavarása, annál magasabbak az alkalmazkodási költségek, és annál erősebbek a *status quo* előnyeit továbbra is élvező cégek és ágazatok ellenvetései.

A változást támogatóknak egy ellenkoalíciót kell mozgósítaniuk, amely nem csak azt bizonyítja, hogy az új rendszer nemzetbiztonsági okokból elengedhetetlen, hanem azt is, hogy az átmenet költségei átmenetiek és kezelhetőek lesznek, és hogy hosszú távon ellensúlyozni fogják azokat a jóléti előnyök, amelyek a demokráciák közötti szorosabb integrációból és a Kína ragadozó gyakorlata elleni jobb védekezésből adódnak. Ahogy a múltban, úgy a jövőben is igaz lesz: A globális gazdaság alakját a politikai harcok és a politikai hatalmi egyensúly változása fogja meghatározni mind a nemzeteken belül, mind a nemzetek között.

Aaron L. Friedberg a Princeton Egyetem politikai és nemzetközi ügyek professzora. Legutóbbi könyve, a Getting China Wrong 2022 tavaszán jelenik meg a Polity Press kiadónál.

116 Az áruforgalomról lásd Ken Roberts, "China Accounting for Lowest Percentage of U.S. Imports Since 2008," *Forbes*, Dec. 23, 2021, <https://www.forbes.com/sites/kenroberts/2021/12/23/china-accounting-for-lowest-percentage-of-us-imports-since-2008/?sh=282d9e743292>. A tőkére vonatkozóan lásd Thilo Hanemann, et al., "Two-Way Street: 2021 Update US-China Investment Trends," A Report by the US-China Investment Project, 2021. május, https://rhg.com/wp-content/uploads/2021/05/RHG_TWS-2021_Full-Report_Final.pdf. A technológia tekintetében lásd Yan Luo, et al., "Mapping U.S.-China Technology Decoupling: How Disparate Policies Are Unraveling a Complex Ecosystem," *DigiChina*, 2020. augusztus 27., <https://d1y8sb8igg2f8e.cloudfront.net/documents/DigiChina-Mapping-Decoupling-Decoupling-final1.pdf>.

117 Henry Ridgwell, "EU Suspends China Trade Deal as Tensions Grow Over Xinjiang, Hong Kong," *Voice of America*, 2021. május 10., https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_voa-news-china_eu-suspends-china-trade-deal-tensions-grow-over-xinjiang-hong-kong/6205673.html.

118 Ann Swanson, "U.S. and Europe Announce New Trade Cooperation, but Disputes Linger," *New York Times*, 2021. október 1., <https://www.nytimes.com/2021/10/01/business/economy/us-europe-trade.html>; és Jenny Leonard, Alberto Nardelli, and Bryce Baschuk, "U.S., EU, Japan to Renew Alliance Against China Trade Practices," *Bloomberg*, 2021. november 17., <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-11-17/u-s-eu-japan-to-renew-alliance-against-china-trade-practices?sref=WP8MzmDo>.

